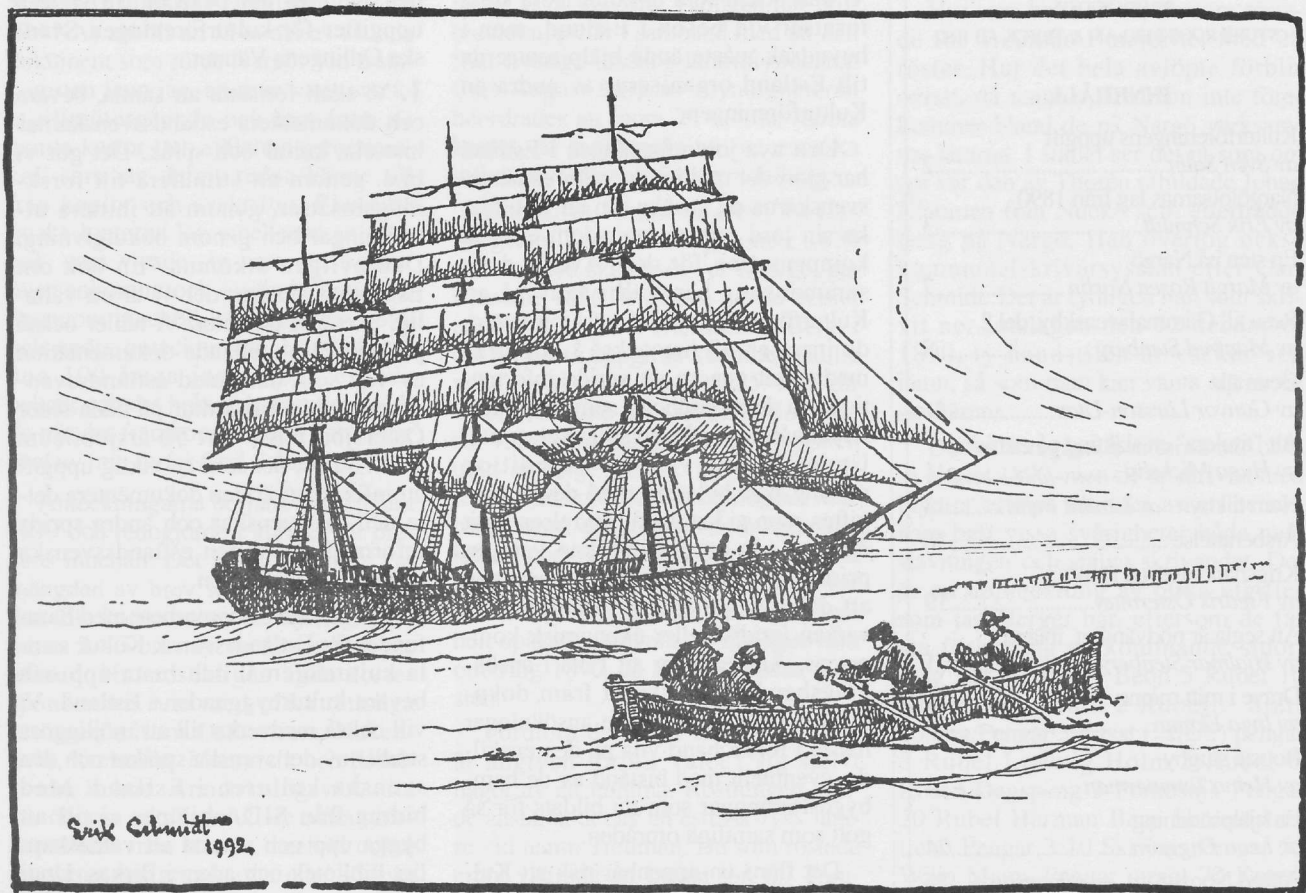

KUSTBON

FÖRBINDELSELÄNK
FÖR ESTLANDS
SVENSKAR

NR 1 ÅRGÅNG 49
Mars 1992

Glad påsk!

"Fullriggat skepp tar lots vid Nargö". Teckning av Erik Schmidt 1992.

Förbindelselänk för Estlands svenskar
Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS

VÄNNER

Ansvarig utgivare:
Sven Salin

Redaktör:
Thomas Lorentz

Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned
11342 Stockholm
Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11-6

1992 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 200 kr

Dödsannonser 200 kr

Övrig annonsering:

1/1 1100:- 1/2 640:-

1/4 385:- 1/8 220:-

ISSN 0345-6706

**ÖPPETTIDER i SOV:s och
KUSTBONS expedition
måndag - torsdag 09.00-14.00
(juli månad stängt)**

PRODUKTION:

STURE ROOS REKLAM & TRYCK AB 1992

INNEHÅLL

Kulturföreningens uppgift av Sven Salin	2
Nargölotsarnas lag från 1890 av Erik Schmidt	3
En sten på Nargö av Margit Rosen Norlin	7
Resa till Gammalsvenskby, del 2 av Manfred Stenberg	8
Genmäle av Gunvor Larsson-Utas	11
Att "titulera" en släkting på estniska av Hugo Mickelin	11
Hem till byn av Lembit Pella	13
Årsberättelse	16
Krigshändelser på Runö av Fredrik Österman	19
Att segla är nödvändigt, ibland av Hjalmar Stenberg	21
Drave i mitt minne av Inga Ekman	23
Roosta stugby av Heino Tammerman	24
En hjälpsändning av Lena Enggrön	24
Alfred Nordström, en minnesruna	25
Notiser, annonser .6, 15, 20, 24, 25, 28	
Familjenytt	25
Dödsannonser	26
Bemärkelsedagar	26

KULTURFÖRENINGENS UPPGIFT

Estland har efter drygt 50 år av ockupation fått sin självständighet och frihet. Vi glädjer oss naturligtvis över detta men vi måste samtidigt konstatera att problemen därmed inte är lösta, snarare tvärtom. Situationen tycks ha förvärrats. Det råder brist på det mesta, olja, mat, kläder och allt som måste importeras. Det som finns att köpa kostar så mycket att vanliga människor inte har råd med det.

I denna situation höjs röster på att Kulturföreningen skall göra en hjälpinsats, men är det Kulturföreningens uppgift att idka välgörenhet? Jag kan bara konstatera att föreningen varken har resurser, personal eller kompetens att organisera omfattande hjälpinsatser. Det gör andra mycket bättre, t.ex. Röda Korset, kyrkor, kommuner etc. Vi skall naturligtvis som förening hjälpa till framförallt i kontakterna med Samfundet för Estlandssvensk Kultur. Vi kan också som enskilda göra stora insatser vid besök i Estland, men i huvudsak måste ändå hjälpinsatserna till Estland organiseras av andra än Kulturföreningen.

Den nya jordreformen i Estland har gjort det möjligt även för estlandssvenskarna att ansöka om att få tillbaka sin jord och sin egendom eller få kompensation för den. Även i detta sammanhang har ställts krav på att Kulturföreningen skall göra omfattande insatser. Vi har också i hög grad medverkat genom att sprida information om de möjligheter som finns, tillhandahålla ansökningsblanketter etc. Under hösten var vår expedition mycket hårt belastad med dessa uppgifter, men vi har ändå i styrelsen varit överens om att det inte kan vara en primär uppgift för Kulturföreningen att driva dessa frågor, därtill har vi varken juridisk eller ekonomisk kompetens. Ansvaret för att fylla i ansökningshandlingar, skaffa fram dokument och följa upp dessa ansökningar måste i första hand vila på den enskilde, eventuellt med bistånd av de hembygdsföreningar som nu bildats för så gott som samtliga områden.

Det finns en uppenbar risk att Kulturföreningen och dess styrelse splittar sig på alltför många områden och därigenom inte kan åstadkomma någonting. Det finns också en risk att Kulturföreningen splittas i en rad undergrupper, hembygdsföreningar,

ungdomsgrupp och byalag. Det är därför ytterst angeläget att vi genom våra gemensamma arrangemang, bokutgivning, hembygdsdagar, Kustbon etc kan hålla ihop Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner. Det bör vara naturligt – ja självklart – att medlemmarna i hembygdsföreningarna också är medlemmar i Svenska Odlingens Vänner, att alla estlandssvenskar känner samhörighet och solidaritet med Kulturföreningen.

Vad är då Kulturföreningens uppgift? Vad vi som representerar föreningen i form av dess styrelse gjort under föregående år framgår av verksamhetsberättelsen som bifogas detta nummer av Kustbon. Ta gärna del av den och framför synpunkter! Vad vi planerar att göra innevarande år och i framtiden kommer att diskuteras vid föreningens årsmöte den 9 maj. Kom gärna med och delta i den diskussionen. Jag vill här peka på tre viktiga uppgifter för kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner.

1. Vi skall fortsätta att samla, bevara och dokumentera estlandssvenskarnas historia, kultur och språk. Det gör vi bl.a. genom att stimulera till forskningsinsatser, genom att initiera utställningar och genom bokutgivning. Den nyligen utkomna "En bok om Estlands svenskar, del 4" är ett värt exempel på detta. Vi håller också på med en omfattande dokumentation av vad som hänt med estlandssvenskarna och deras kultur på båda sidor Östersjön inför vårt 50-årsjubileum 1994. Vi ser det som en viktig uppgift att inför eftervärlden dokumentera detta och för svenskar och andra sprida information om den estlandssvenska historien och kulturen.

2. Vi vill vidare i samarbete med Samfundet för Estlandssvensk Kultur samla kulturföremål och rusta upp och bevara kulturbyggnader i Estland. Vi vill också medverka till att möjliggöra studier av det svenska språket och den svenska kulturen i Estland. Med bidrag från SIDA hjälper vi till att bygga upp och utrusta ett vetenskapligt bibliotek och arkiv i Birkas. Ungdomar som lär sig svenska vid gymnasiet i Birkas får genom vår och SIDA:s försorg möjlighet att komma till Sverige och praktisera sin svenska, se hur det svenska samhället fungerar

forts på sid 20

Nargölotsarnas lag från 1890 och andra glimtar ur kommunens arkiv

av Erik Schmidt

När det gäller gamla dokument och urkunder är nargöborna onekligen sämre lottade än vad som allmänt är fallet i de andra estlandssvenska bygderna. Kyrkoskrivningen skedde i olika församlingar i Reval, vilket gjorde, att dessa uppgifter var närmast otillgängliga för gemene man. I samband med evakueringen från ön 1940 flyttades kommunens arkiv över till Harku kommunalhus på fastlandet, där papperen sedan enligt uppgift låg kringströdda på kommunalhusets gårdsplan.

Det var därför med små förhoppningar som jag på hösten 1990 hos Statens Historiska Centralarkiv i Tartu (RAKA) anhöll att få ta del av sådana dokument som rörde Nargö. Vid framkomsten fann jag, att man varit mycket tillmötesgående och lagt fram de gamla kartor och själarevisionsprotokoll som jag delvis redan kände till från kopior och avskrifter. Bland de tjocka luntorna låg emellertid en tunn bok, som visade sig vara ett register över ankomna och avsända brev och dessutom innehöll lotslagen från 1890 och andra anteckningar. Handstilen i den 100-åriga journalen verkade bekant och det hela fick en extra krydda när det framkom, att den delvis var förd av min farfar Carl Schmidt.

Anteckningarna började den 25 juni 1879 och redogjorde i korthet för brevens innehåll. Det förvånansvärda var mängden av brev som växlats mellan den lilla kommunen och myndigheterna, ca 2 – 3 brev av vardera sorten per månad. Huvudsakligen ägde korrespondensen rum med olika rättsliga instanser såsom Ostharrisens Hakenricht, Kreisricht, Mannricht och Kihelkonna kohus. Anmärkningsvärt ofta var öborna inkallade till de olika rättsanstalterna men breven innehöll också rapporter om grundstötta eller förlista fartyg, försäljningen av lasterna på auktion, stöld av virke och i samband därmed utmäta böter, om kallelse till rätten av dem som undsatte mannen från Könno när han var i sjönöd och om liket som man funnit på stranden

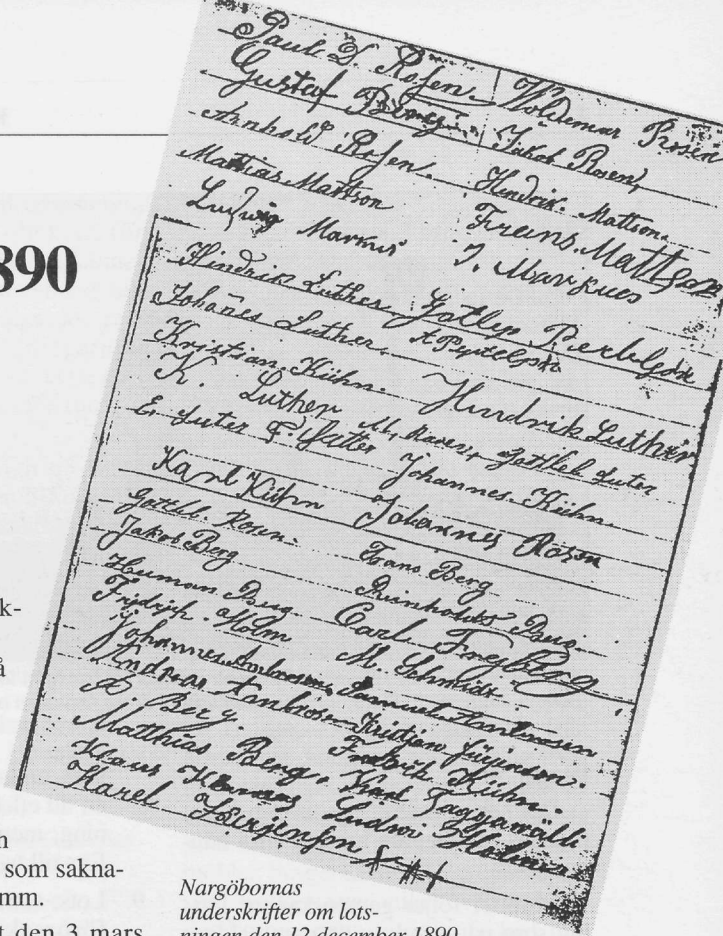
och överlämnat till släktingarna i Reval.

Där fanns också anteckningar om brevväxlingen med forstmästaren i Narva (!) med ansökan om att hugga en brandgata över Hylkars udde och dess beviljande, om pass som saknades och kommit till rätta mm.

Brevregistret tar slut den 3 mars 1881 och därefter följer ett protokoll från ett val av skollärare. Menigheten tycks inte vara överens om huruvida en svensk-rysk eller en estnisk-rysk lärare är att föredra. Tydligt har problemet uppstått i samband med att den från Sverige utsände lärarmissionären Carl August Berg av myndigheterna beordrades att inom 24 timmar lämna landet, då man ansåg att det svenska inflytandet blev alltför iögonfallande.

Den allra första läraren, Paulus Bergsten, kom till Nargö omkr 1874 och det nya skolhuset var färdigbyggt i januari 1876. Bergsten lär ha verkat på ön i 7 år, hans efterträdare, Berg, i 4. Om dessa uppgifter stämmer, skulle valet ha ägt rum omkr 1885. Det går emellertid inte att fastställa tidpunkt för valet då detta skrivits in i liggaren utan att ange datum. Uppgifterna är inte alltid införda i kronologisk ordning, utan det verkar som om man ibland godtyckligt valt några oskrivna blad för att anteckna något som var tillräckligt viktigt. Det är därför inte helt opåkallat att anta, att det ägde rum omkring 1890, då Berg tillträdde tjänsten.

Förutom detta, att tidpunkten inte är angiven förblir valet i sig självt något av ett enigma. Röstningen gällde anställandet av en estnisk-rysk lärare vid namn Treuman. De som röstade emot vägrade att betala lön till Treuman och ville i stället ha en svensk-rysk lärare. Men alla 12 som skrev sina namn på emot-listan försåg dessa med anteckningar som om de verkade föredra den andra kandidaten. Hur skall man tyda dessa hänsyftningar på

Nargöbornas
underskrifter om lots-
ningen den 12 december 1890.

'lagen', 'en annan', 'sämre', 'nej' och 'enligt lagen'??

Hur som helst så var de som röstade för Treuman i majoritet med 28 röster. Hur det hela avlöpte förblir ovisst, då namnet Treuman inte förekommer bland de på Nargö verksamma lärarna. I stället ser det ut som om det var den av Thorén utbildade Johan Klanman från Nuckö som efterträdde Berg på Nargö. Han övertog också kommunalskrivarsysslan efter Carl Schmidt. Det är tydligt han som skrivit ner lotslagen den 12 december 1890, ty handstilen är vacker och jämn, så som man kan vänta sig av en skollärare.

De två föregående sidorna bär också årtalet 1890, men de är skrivna med blyerts och på svenska av en person som haft vissa svårigheter både med stavningen och själva skrivandet. Det är en uppteckning av olika utgifter som jag återger här, eftersom de får sin förklaring på kommande sidor: "Jag har btalt Förr Beön 5 Rubel 10 Kopek För andra 2 Rubel... Stats goning Pengar 5 Pitsat (=sigill) pengar 3 Rubel Ludwig Holm 3 Rubel G Rosen Dagspeng 3 Pomosnjk Pengar 20 Rubel Härman Berg Skolmästares Leno Pengar 3 10 Skrivars Pengar 55 Wiko Mama Pengar utgot 70 Kopek Pojk Hänta Med Hesten i Räten ok var fast 60 Ware i Baston Ott Wiko Mama stävel Lader för 1 Rubel 100 Kristjan Künn gav 2 Rubel i Stan ott Wikomamma Pengar Wiko Mama Stewels Betärnings (bättrings = lagning?)

Fyrskuppen Nekmansgrund (estniska Suur Rahu) i Östersjön utanför Dagö resp. Äransgrund i Finska viken spelade en stor roll för sjöfartens säkerhet i dessa farvatten och var välkända namn i hela Svenskbygd.

Pengar 50"

Det ser minsann ut som om kommunens brevliggare hamnat i fel händer.

Därefter följer gemenskapens lotslag som på grund av de gammaldags estniska vändningarna i texten inte låter sig översättas ordagrant, varför jag här översatt den till svenska med i möjligaste mån bibehållen andemening.

Gemenskapens lotslag.

I dag den 12 december 1890 har hela Nargö gemenskap samlats och gemensamt stiftat nedanstående lag för framtida lotsning.

1. Varje hemman får endast en rätt till lotsning.
2. Lotsar, som inte har land kan få lotsrätt endast med hela gemenskapens tillstånd.
3. Hela gemenskapen väljer inom sig lotsar och lotsåldermän och framlägger dessa till överlotsen för bekräftelse.
4. Lotsåldermännen väljs för två eller tre år och hela gemenskapen har yttranderätt och bestämmanderätt över dem.
5. Dessa familjer, som inte alltid har en lämplig lots, får dock en femtedel av lotsarvodets netto, men ålägges att vid behov alltid vara lotsarna behjälpliga.
6. Alla lotsar och lotsåldermän erhålla lika delar av inkomsten från lotsningen.

Om lotsarna.

7. Lotsar och lotsåldermän skall uppträda ärligt och noggrant fullfölja sina åligganden. De är inte tillåtna att gå ut i tjänst i berusat tillstånd.
8. Lots och lotsålderman skall till hela gemenskapen lämna en sann redogörelse av sin verksamhet. Den

som undanhåller något mister på en tid eller för hela livet sin befattning, men hans lotsningsrätt överförs till hans arvingar.

9. Lots, som genom eget förvållande förorsakar haveri, bestraffas genom lotslagen.
10. Lotsning sker i ordningsföljd och när den som står i tur inte kan gå ut, träder näste man i ordningen i hans ställe, men han är senare skyldig att fullfölja sitt åliggande. I annat fall kommer motsvarande summa att frånräknas hans lotsarvode.
11. För egenmäktig lotsning utgår ingen betalning oavsett om den skedde på dagen eller under natten och oberoende av om fartyget hade lotsflagg eller ej.
12. Turhavande som inte har möjlighet att gå ut skall i god tid meddela sina befogade skäl till lotsåldsten, som därefter, om den uppgivna orsaken är saklig, ger order till nästa i tur stående man.
13. Om den i tur stående genom sin vårdslöshet låter sin tur gå förbi, får han motsvarande mindre betalning och får inte en annan lotsning i stället för den han missat.
14. Varje tur-lag, vars antal inte får understiga 4, passar sin tur under minst 24 timmar och avlöses av nästa tur-lag även om de inte haft någon tjänst, varvid betalningen förblir oförändrad.

Om lotskassan.

15. Hela gemenskapen betalar till lotskassan ett överenskommet belopp per hushåll i enlighet med vad gemenskapen själv fastställt och överenskommit med överlotsförvaltningen.
16. Denna kassa är till för allmänna

utgifter i samband med lotsning, såsom ersättning vid haveri, anskaffning och underhåll av materiel samt för bistånd till lotsar som åldrats och är sjukliga och till deras änkor och minderåriga barn.

17. Lotskassan står under överlotsens kommunförvaltningens och kommunaläldstens översyn vilka fatta beslut var gång utbetalning skall ske och varje gång framlägga detta till överlotsen för fastställande.
18. Lots som av fri vilja lämnat sitt ämbete och den rätt till lotsning som hör till hans boställe, kan återfå det kapital han inbetalat, under förutsättning att han inte genom sina misstag förverkat det, dock utan procent. Om han däremot överlåter rätten till lotsning åt sina arvingar kan han inte framställa sådana krav.
19. Varje hemman bär likvärdigt avgifterna till kassan och får även likvärdig utdelning.

Om lotslärlingar.

20. Som lärling kan endast en åt gången antas från varje hemman, oavsett om det är en son, styvson, fosterbarn eller annan som är arvinge till stället och lämplig. Dessa väljes genom hela gemenskapens beslut och får senare befogenhet till tjänst. Under fem års utbildning får de som lön en tiondel av nettoinkomsten från lotsningen som de sinsemellan får jämnt fördela. Innan de får sitt tjänstebevis skall de egenhändigt underteckna denna lag.

Som vittnesbörd på att vi lovar fullfölja ovanstående lag bekräftar vi detta med våra underskrifter:

Artur Ambrosen, yrkeslots från Nargö, har i Kustbons marsnummer år 1984 sid 8 – 11 noggrant och ingående

redogjort för lotsningen på ön varför det inte finns någon anledning att här gå in på hur lotslagen tillämpades i praktiken. Jag vill därför endast framhäva några egenheter som är värda att uppmärksammas: Lotslagen har undertecknats av medlemmar av de tolv ursprungliga nargöfamiljerna samt Taggawäli och Klamas som är sent inflyttade ester som också fått lotsningsrätt då de gift sig med nargöflickor och blivit hemmansägare. Man kan lugnt utgå ifrån att anslutningen vid ett så pass viktigt tillfälle varit mangrann och att bosättningen på ön bestod av 43 hemman. Anmärkningsvärt är därvid, att samtliga, utom en, som ritat dit tre kors, varit mer eller mindre skrivkunniga.

Det bör också betonas, att en av namnteckningarna tillhör en kvinna, nämligen min farmor Maria Helena Schmidt. Hon hade fått överta lotsningsrätten när hon blev änka ett år tidigare, eftersom det inte fanns några vuxna män i huset. Av min farfars bröder hade en gått till sjöss och förblivit borta. En annan hade efter missions-skola i Sverige sänts ut som missionär till Rio de Janeiro där han dog i gula febern. Den yngste fullgjorde fortfarande sin femåriga värnplikt vid kejsarinnans livgarde i St. Petersburg.

Det som emellertid är värt ett särskilt omnämnande, är punkt 16 i lotslagen som handlar om understöd till sjuka och gamla lotsar samt till deras änkor och minderåriga barn. Antalet vuxna personer på Nargö torde år

praktiken i samband med utbetalning av bistånd torde vara obekant för dagens nargöbor. Framför allt känner man inte till något dokumenterat fall där så skett, och därför kan det vara intressant att låta anteckningarna i arkivet lyfta på förlåten och belysa ett drama i vardagslivet som ägde rum för länge sedan.

Det börjar med att den 65-åriga änkan Kristina Holm den 30 oktober 1890 kallas till kommunaläldsten för att redogöra för sina tillgångar och komma överens om hur de bäst kan disponeras. Listan över hennes ägodelar har följande utseende:

4 strömmingsnät (begagnade) hos G. Rosen	
12 flundernät (hemma hos henne)	
5 klänningar varav 2 i bomull, en halvyll, 1 ylle	
4 teskedar av silver	
81/2 kg olikfärgad ull	hos G. Luther
6 fårskinn (beredda)	"
1 3-stops kaffekittel	"
1 väggur värd 3 rubel	"
1 liten lampa (30 kop.)	"
1 kaffebrännare	"
1 vadderat täcke, använt	"
3 små plåthinkar	"
2 guldringar i egen ägo	
1 förgylld silverkedja i egen ägo	
1 gammalt paraply	
8 särkar, 3 örngott och 4 lakan, 2 för svepning	
32 rubler i kontanter	
2 gamla får värda sammanlagt 5 rubel (sålda)	
1 stor huvudduk	
4 flundernät hos Tagawäli	
6 sopptallrikar och ytterligare 69 rub. 50 kop.	
4 par kaffekoppar	
1 ring av silver och ett skrin av glas	
1 stort krus och buken till ett nytt nät	

Av dessa ägodelar har hon behållit för

eget bruk:

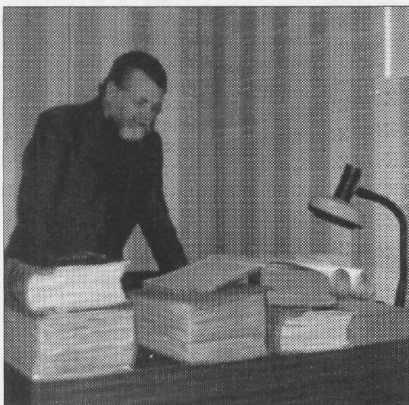
4 särkar, 2 lakan, 2 örngott, 1 täcke och 1 använt täcke.

Det övriga, jämte 103 rubel 50 kop i kontanter, i förvar hos kommunaläldsten jämte ytterligare 3 rubel hos G. Luther. Och genast frågar man sig, vad det kan ha varit som var orsaken till att alla ankans ägodelar med undantag av några särkar och lite sängkläder togs i förvar av kommunen, när det rörde sig om sådana föremål som hon hade användning för i sitt dagliga liv? Kunde hon ha blivit otillräknelig, så hon inte längre kunde svara för sina handlingar? Men vad kunde i så fall detta ha att göra med hennes enkla prylar? Och listan över hennes ägodelar är inte, som man kunde tro från början, en komplett förteckning över inventarierna i ett nargöhem i slutet av förra seklet, ty där fattas det mesta som hör till inredningen, såsom möbler, husgeråd mm. Hon omnämnes som 'walla waene' vilket översatt betyder kommunens fattighjon, fast inte fullt så diskriminerande och nedlåtande som det svenska uttrycket. Men ändå, inte kunde en person som hade över hundra rubel i kontanter anses vara fattig! Det var ganska stora pengar på den tiden!

Vem var då Kristina Holm?

Familjen Holms släkttavla ger ganska noggranna upplysningar: Carl Johan Holm, född 1809 tillhörde den tredje generationen av släkten Holm sedan invandringen i mitten av 1700-talet. Han var gift med Sofia Helena Schmidt och i sitt andra äktenskap med Eleonora Kristina, född Markus den 3 februari 1825, kallad Vikkomamma enligt gängse sed på Nargö, efter sonen Viktor. Vad kan då ha hänt??

Tydligt är, att hon blev änka år

Förf. bland luntorna i RAKA-arkivet i Dorpat.

1890 knappast ha överstigit hundratalet personer, och det är i högsta grad anmärkningsvärt, att ett såpass litet samhälle för 100 år sedan tagit saken i egna händer och dragit upp riktlinjer för en form av socialhjälp.

Lotslagens existens har hitintills varit känd endast genom muntliga omnämnanden och dess tillämpning i

Nargö: Storbyns hamn i början av 1920-talet. Foto ur Margit Rosen Norlins samling

1890 när Carl Johan gick bort i den aktningsvärda åldern av 80 år. Av de osammanhängande ovan relaterade anteckningarna framgår, att hon betalt förbön med 5 rubel och 10 kopek. Carl Johan var tydligen alltför gammal och skröplig för att själv fiska och därför var näten utlånade på olika håll. Men allt annat? Båtarna, verktygen, silverrovan, kompassen och kläderna – vart tog detta vägen?

Det logiska svaret är, att äldste sonen från första äktenskapet, Johan Ludvig Holm, ärvt detta tillsammans med hemmanet. Kanske har han länge gott och burit på groll mot styvmottern, känt sig "styvmoderligt behandlad" och försökt ta tillfället i akt att bli av med henne?

Det ser onekligen ut som om han gått så långt i sitt nit i att lägga rabarber på arvegodset, att Kristina såg sig tvungen att göra rättssak av det hela innan hon blev helt barskrapad. Hon har utgifter i samband med en stadsresa, och hämtas med häst i rätten. Hon redovisar avgift för sigill och hela 20 rubel till en "pomosjnik" – tydligen ett

slags biträde (pomogatj betyder hjälpa på ryska). En del av sina mer värdefulla ägodelar har hon deponerat hos G. Luther, och resten ber hon kommunen ta hand om.

Det kan också tänkas, att styvsonen Johan Ludvig ansåg sig redan ha alltför många munnar att mätta, då han 1890 hade satt 10 barn till världen, varav 3 dött i späda ålder. Att det skulle ha gått någon nöd på någon i Holmsgården är dock uteslutet. Det var det enda hemman där man lyckats så bra med åkerbruket, att de enda utgifterna var för inköp av socker och kaffe. Kristinas egen son Viktor hade emellertid tydligen på ett tidigt stadium funnit stugan för trång och emigrerat till Amerika.

Carl Johans yngre son Fredrik var den, som i egenskap av kommunaläldste tog Kristinas ägodelar i förvar. Han hade gift sig med Maria Schulman och flyttat in hos svärfadern i Såorbien. Jakob (Jakobka – Kopka) Schulman hade inga söner varför mågen Fredrik Holm efter hemmanet fick heta "Kopkas Fridrik".

Den 2 oktober 1891 överlämnar Fredrik Kristinas ägodelar till sin efterträdare "Gamel-Janni" Johannes Ambrosen. Hennes kontanter, 105 r. 40 kop. är orörda, varför man kan anta att hon bott kvar i sitt hem och försörjts av styvsonen Johan Ludvig i ytterligare 11 månader.

Därefter ser hon ut att ha flyttat hemifrån. I september 1892 redovisas en utbetalning av 28 rubel av "Stinas pengar" till Gottlieb Rosen. Kristina har också lämnat 50 kopek till de fattiga och betalat 2 rubel när hon var sjuk samt 1 rubel 10 kopek till Maria Schmidt, troligen för medicin eller vård. Mellan 16 februari 1893 och 16 mars 1894 kvitterar Gottlieb Rosen ut matpengar åt Kristina med 4 rubel per månad. Han var känd för att vara så pass gästfri, att hans hem var som en klubb, och han själv fick öknamnet "Klubi". Jag kommer ihåg ett möte med honom från min tidiga barndom. Klubi spände ögonen i mig och utbrast: "Så åt du ä Smitspoikin! Därför har du så breid näsa å tågoga vackra tänder!" Vi lär ha ärvt en rundare ansiktsform från farfars mor Anna som var barnbarn till den från Dagö inflyttade Lars Jeranson, kallad "Laaso".

Den 21 mars 1894 återstår endast 60 kopek av Kristinas pengar och en del av hennes tillhörigheter säljs på auktion:

1 krus	1 rubel		
näten	1 "	70 kopek	
1 spinrock		80 "	

1 kittel	1 "	60 "	
4 silverskedar	3 "	70 "	
1 ur	1 "	50 "	

Summa: 10 rubel 30 kopek

Från den 16 mars 1894 till den 16 oktober 1895 utbetalas matpengarna till A. Berg, och därefter slutar anteckningarna i den gamla liggaren. Kanske dyker tidpunkten för Kristina Holms död upp i någon begravningsbok så småningom? Som rent socialfall hör det ovannämnda tveklöst till kategorin 'svaga'. Kristina var inte ens fattig, underhållet betalades ut av hennes egna tillgångar och när de tog slut, ser det ut som om man fick lyfta på locket till lotskassan. Som regel togs åldringarna på Nargö om hand av sina anhöriga, liksom det var brukligt då även på andra håll. Så skedde delvis också när det gällde Kristina Holm, eftersom Gottlieb Rosen var gift med Lovisa Karolina, född Markus, och kusinbarn till Kristina Holm.

Lotslagen fortsatte att gälla i närmare ett kvartssekel, fram till första världskriget. Att den flitiga brevväxlingen mellan Nargö kommun och myndigheterna skulle ha upphört efter 1881 är otänkbart – helt säkert fortsatte de med att hålla tummen i ögat på nargöborna som inte lät tillfället gå ur händerna när det var så, att Gud hade välsignat stranden. Kanske var det helt enkelt så, att skollärare Klanman ansåg den föregående kommunalskrivaren vara på tok för nitisk och pedantisk och därför införde ett enklare system för arkivering av korrespondensen. Han lär enligt hörsägen mot slutet ha engagerat sig i skogsaffärer till denna grad, att han försummade undervisningen och avsattes av öborna.

Brandgatan över Hylkars udde var under min ungdom ett viktigt sjömärke. Vid dåligt väder skulle man följa kusten tills siktet öppnade sig, och sedan styra i dess riktning. Då kom man in på djupare vatten mellan Engelsmans Gränni och Vallkarel och undgick bränningarna, om det inte blåste full storm... Huruvida brandgatan högs upp avsiktligt i den riktningen, eller om den kom att ligga i en slinje med djupvattensrännan av en slump, det vet väl ingen. Men å andra sidan så hade de gamla ofta ett syfte med vad de gjorde.

Ovanstående skildring gör inga anspråk på att veta precis hur allt för sig gick. Det rör sig helt och hållet om antaganden baserade på de tillgängliga dokumenten. Jag hoppas att den ändå har sitt berättigande genom att skildra olika sidor av livet på Nargö för 100 år sedan.

KULTURFÖRENINGEN SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

kallar härmed till

ÅRSMÖTE

Lördagen den 9 maj 1992 kl.
14.00

i Eesti Maja
Vallingatan 34, Stockholm

UR PROGRAMMET:

Estlands Sverigeambassadör,
Margus Laidre,
berättar om relationen mellan
Sverige och Estland.

Dragspelsmusik till kaffet
"Hembygdstoner"

PÅ DAGORDNINGEN:

Val av suppleanter till styrelsen
Stadgeändring
Sedvanliga mötesförhandlingar
(tag med årsberättelsen)

Kaffeservering till
självkostnadspris

Hjärtligt välkommen!

S.O.V:s Styrelse

EN STEN PÅ NARGÖ

Skiss över Södra byn på Nargö, utförd ur minnet av Erika Rosen år 1953!

Stenen med bomärket. Foto Margit Rosen Nordin 1991.

Vid byvägen i Södra byn finns en sten med bomärke. Jag vet inte vems bomärke det är. Stenen kanske blev grännssten när ägorna fördelades på 1700-talet.

Stenen, ca 50 x 60 cm, har säkert funnits sedan istiden när sandreveln höjde sig upp ur havet och blev vår ö. Nu ligger den som grännssten mellan två gårdar, min far Viktors mark och min mor Erikas föräldrahem Larsgården eller Lasos, som var öns äldsta hus och hade halmtak.

Lasos gård har fått sitt namn efter Lars från Dagö. Han som tillsammans med sina systrar Drohta och Stina hade "hoppat av" förvisningen 1781 till Ukraina, då ca 1200 dagöbor var på väg till det som skulle bli svenskbyn vid Djneprs strand.

Lars kom att bilda familj med en nargökvinnna, Greta Johansdotter Luther. Lars son Fredrik tog namnet Freiberg och det blev min mors släkt.

Jag visste inte om stenen när jag den 29 september 1991 kom till Nargö efter 48 år och gick på byvägen och sökte efter minnen i en öde by.

Jag fann en sten med bomärke.

En sten kan berätta.
Margit Rosen Norlin

Manfred Stenberg

Resa till Gammalsvenskby

(Maj 1991)

Del 2

Svenskarna har redan definitivt gett upp kampen för det svenska språkets fortbestånd. Det har gått ända därhän, att de skriver med kyrilliska (ryska) bokstäver på de avlidnas gravstenar och kors. När jag märkte detta så beklämmande faktum, blev jag upprörd över förfallet och vände mig till en jag hade förtroende för och frågade hur något sådant kan inträffa. Hon svarade: "Jo, för annars kan ryssarna inte läsa vad som står där." – I skolorna läser man endast ukrainska och ryska (man skiljer på dem!) men ingen svenska. Gudstjänsterna hålles på ukrainska; höga myndighetspersoner begagnar ryskan. Mänskligt att döma, så har det sista gammalsvenska ordet i Gammalsvenskby blivit uttalat, när de, som redan uppnått pensionsåldern, samlats till sina fäder. – Ska någon oförfalskad estlandssvensk dialekt leva vidare, så åligger det oss här i Sverige att slå vakt om densamma och vid alla tillfällen det så är möjligt begagna oss av den. Den är ingenting att skämmas för! T.o.m. skåningarna yvs över sin för andra svärbegripliga rotväliska.

Den 9 maj är i Ukraina allmän helgdag. Det är årsdagen efter när tyskarna 1943 fördrevs ifrån trakten. Här i Gammalsvenskby firades den stora händelsen med festevenemang i kommunalhuset. (Inte att förväxla med kulturhuset.) Även vi var inbjudna. Jag hade visserligen före avresan hemma i Småland ådragit mig ett besvärande ryggskott, men vägen dit var inte särskilt lång. För resten stegade jag i väg i god tid. "Rak i ryggen som ett spjut." De som inte kände mig tog mig förmodligen för att vara någon pensionerad, ärrig general. Unga och gamla jämte medelålders strömmade till från alla kanter, så det var ingen konst ens för mig att hitta rätt. Ni minns säkert hur det var hemma i Estland, när folk skulle till något stormöte. Så även här. Utanför den stora grå byggnaden smyckad med ryska och ukrainska flaggor samlades man i små grupper, skakade hand med sina bästa

vänner innan man minuterna före mötets början äntligen begav sig in i festsalen.

Snett över podiet eller scenen hade man placerat två enkla bänkar utan ryggstöd. Bakom dem stod tre musikanter, en med ett dragspel och två med var sin gitarr. Jag spanade förgäves efter det typiskt ryska instrumentet balalajkan. Man spelade och sjöng alltmedan publiken samlades. Undan

*Svenskbyättlingen Katarina visar stolt upp en kull nykläckta kycklingar.
Foto: Berit Björkström*

för undan kom det in även krigsveteraner och satte sig på de nämnda bänkarna. De utgjorde de egentliga hedersgästerna. De bildade till slut dussinet fullt. Samtliga bar de på bröstet alla sina dagen till ära nyputsade medaljer; på den mest behängde räknade jag till 14 sådana utmärkelsetecken. Nere i salen satt kanske 200 eller fler festdeltagare. I ena halvan (kvinnsidan) av salen satt det längst framme skolbarn. Jag fäste mig särskilt vid att det bland dem inte förekom någon surr eller stim. Och ändå uppträdde där ingen lärare eller lärarinna som övervakare av dem. (Lika skötsamma var eleverna på Birkas.) Några få var skrudade i pionjär-uniformen, d.v.s. vit skjorta eller blus och därtill röd slips. Övriga var klädda efter råd och lägenhet – och läggning. Till min stora tillfreds-

ställelse och deras heder såg jag bland de församlade blott *en* flicka i långbyxor och så även ett ungefär 35-årigt fruntimmer, gissningsvis flickstackarens mor. De i mitt tycke mest anskrämliga plaggen, de på svensk mark så ofta skådade "stenvaskade" jeansen, slapp jag dock se på hela tiden jag var i Sovjet.

Sju i folkdräkter klädda damer sjöng, ömsom tillsammans, ömsom solo. Endast två tal blev hållna. Så mycket kan man gott stå ut med.

På väg hem passerade vi byns – vad jag kunde se – enda förfallna boningshus. Taket har rasat in, fönstergluggarna står och gapar tomma och dörrarna är borta. Annars bor byborna – vilket språk de än talar – i hus från tiden före 1929, när så gott som alla inemot 900 personer flyttade därifrån "hem" till Sverige.

Eller är de åtminstone byggda i samma stil. De är uppförda av sten eller soltorkat tegel, rappade med kalk eller målade vita. Knutarna är blå, så ock fönsterramarna och -bågarna. Alla husen är minst lika fina som i Sverige, vilket innebär en betydligt högre standard än i utkanterna av Moskva och på landsbygden i Estland. Familjen Malmas, liksom förmodligen de flesta i byn, har två hus att bo i. På vintern tränger de sig för kylans skull och för att spara bränsle ihop i det mindre. Det är högst 4 m mellan dem – Utedass, men ingen bastu. – Köksträdgård med allsköns produkter. Äpplen, päron, aprikoser, persikor, plommon, krusbär m.m. hämtar var och en från sin egen stora trädgård. Denna är liksom alla byggnaderna inhägnade med en vitrapad stenmur. För att med lass komma in till eller ut från härligheten passerar man grindöppningen, som öppnas och stänges med två rejäla grindar, som regel av plåt med någon dekoration utanpå. Överst finns det någon smideskonst. Till vänster om den stora grinden finns en mindre avsedd för gående. Bredvid denna och på utsidan av muren hittar man alltid en bänk

eller t.o.m. soffa för åtminstone fyra personer. Sittplatsen är ofta – på sommaren kanske varje kväll – använd av husfolket och någon bybo, som har vägen förbi. – Malmas har höns, två hundar och gris. En del har en ko eller get; får finns också.

Efter att ha sett allt detta, förstår jag till fullo, att de 887 gammalsvenskbybor, som 1929 flyttade hit till Sverige hade ytterst svårt att finna sig i att behöva "slava" som drängar på svenska storgårdar. De kunde aldrig förgäta, hur bra de hade haft det där hemma – förutsatt att inte torkan (någon gång blötan) tvingade dem att svälta. Därtill kom, att de här i Sverige smädades för att vara ryssar – väl det värsta en gammalsvenskbybo, som alltsedan han blivit avnavlad, dag och natt rest borst inför. (Käre estlandssvensk! Du har väl inte glömt, hur vi själva kämpade emot esterna! Utan överdrift är vi mera måna om vår svenskhet än rikssvensken i gemen är det.) Inte att undra på, att drygt 230 stycken av dem lät sig påverkas av kommunistisk lockprogaganda och flyttade tillbaka till Gammalsvenskby, där de kände sig hemma. Ni minns väl, hur vi själva de första åren dagligen och kanske stundligen längtade hem till Estlands svenskbygder! – Men Stalin och hans hejdukar hade mer att säga till om på den tiden (i början av 1930-talet) än några hundra bönder. De fagra löftena till trots fick långrifrån alla verkligen stanna i Gammalsvenskby. De hade ju andats västvärldens fria luft. De betraktades därför som farliga ormar i det kommunistiska "paradiset". För sådana ansågs bara en plats på jorden vara någorlunda lämplig, nämligen Sibirien, och därför förpassades de flesta dit. Även många av dem, som det förunnades att stanna kvar, gjorde strax efter uppvaknandet förtvivalde försök att än en gång få komma till Sverige, men på deras jämmer och bönerop lyssnade varken Gud eller människor. Allra minst svenska och ryska maktfullkomliga politiker. När livsmodet är brutet, så knäcks även den tidigare nog så karske och kavate. Nu

verkar svenskhetsandan vara knäckt för alltid.

Det finns dock något jag inte kan förlika mig med i Gammalsvenskby och det är de urusla bygatorna. Ni kan förmodligen erinra er bilder därifrån i "Kustbon" eller någon bok, där man kan se stora, breda och tämligen jämna bygator kantade med nyplanterade, bara någon meter höga träd. Gatorna är lika breda i dag och träden är fullvuxna. Men körbanan har krympt till i det närmaste en flera meter djup ravin eller närapå blott ett dike, i vilket bilar och bussar har svårt att ta sig fram. För människorna gäller det att vara nog så viga, om de ska ta sig torrskodda över till andra sidan. Efter varje hållregn förvärras eländet, ty det strömmande vattnet från åsens kröner ner mot Dnjepr sköljer med sig ytterligare sand och lera och eländet bara förvärras. Det är "välsignelsen" med det kommunistiska systemet, där det inte finns någon, som egentligen bär ansvaret för hur vägen ser ut. De asfalterade vägarna mellan byarna går nog an, men vägarna inne i en by gör sig knappast någon om att underhålla.

Det påstås allmänt, att affärerna i Sovjet ska vara tomma från varor men fulla med köande, halvsvältande människor. Jag gick in i en affär i byn här. Det överflöd på varor och i synnerhet sortiment vi kan se i praktiskt taget varje butik i Sverige rådde inte där. Men hyllorna var stora och varor fanns det gott om. Även om sortimentet var litet. (Ska det, som hos oss, behövas kanske 20 sorters bröd?) Där

fanns det visst bara tre sorters bröd, men är man hungrig, så duger detta nog! Hur många sorter hade vi där hemma till vardags? Det var "nibåkat sörtbre", som mot slutet av veckan hunnit övergå i den andra sorten, nämligen "gamot sörtbre". Där hade ni de två sorterna!! Men här fanns det redan i färskt tillstånd tre sorter. Så fanns det mjöl, ris, te och en del konserver. Jag kikade i "köttdisken" innanför dörren. Det enda som fanns var riktigt fläsk med ett enda 6-7 cm mäktigt lager späck och inte ens 1 cm tjockt parti köttigt. En affärsinnehavare i Sverige skulle förmodligen blankt vägra ta in det genom sin lagerdörr – såvida han inte skulle vilja försöka ägna sina råttfällor med det.

Jag har berättat om hur närapå kungligt högtidligt vi blev mottagna utanför kyrkan den första dagen. Föga mindre – jag får kanske kalla det åtminstone drottninglikt – högtidligt sade man adjö till oss. Till vår gård samlades även denna gång alla som någorlunda hade möjlighet därtill. En gumma (byns äldsta?) kom stapplande och stödd på sin käpp. Väl lika många skulle till den andra gästfria gården. Vi sjöng tillsammans. Delvis i stämmor. Mest psalmer, för andra svenska sångböcker finns inte i byn. Bibeln och psalmboken utgör deras förnämsta och praktiskt taget enda bokskatter. Och de är det sannerligen inte att skämmas för eller att ringakta. De inte blott finns, de också användes.

Den tongivande var som oftast Emma. På hennes förslag bad vi

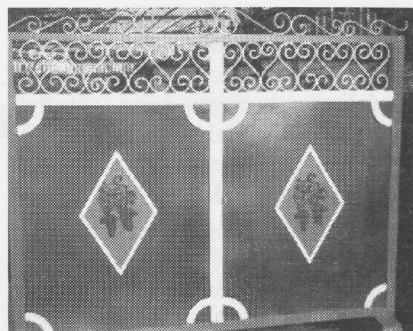

Representanter för det yngsta släktet av svenskbyborna. Flickorna visar upp foton de nyss fått av fotografen Manfred Stenberg.

Från kyrkogården
i Gammalsvenskby.
Foto
Berit Björkström

Typisk grind i
Gammalsvenskby.
Foto
Manfred Stenberg

avslutningsvis högt Fader vår och läste gemensamt Välsignelsen. "Så ska ni se, att ni kommer välbehållna hem till Sverige." Svensken i vårt avkristnade land är inte ens hälften så gudfruktig som gammalsvenskbybon i det ända till bara några år sedan officiellt så ateistiska Sovjet.

Till slut måste vi så säga adjö till våra kära vänner. När vi då tog varann i hand, var det inte att undra på att mer än en svalde gråten. Jag skäms inte att medge, att jag också hörde till dem. Ty gammalsvenskbyborna är ändå våra anförvanter, även om de är tvingade att bo så väldigt långt borta ifrån oss.

Bussresan tillbaka till Cherson gick utan en tillstymmelse till krangel. Vi gjorde en liten avstickare ner till den stora kraftverksdammen, som är byggd på ett ställe, så att Dnjepr blir uppdämd. Detta har medfört, att två tredjedelar av byns ursprungliga ägor har blivit dränkta jämte de horder av råttor, vars släktingar forna gammalsvenskbybor nödgats livnära sig på, när svält döden mer än en gång grinat emot dem.

Vi hade befunnit oss borta ifrån hotellet så gott som tre dagar. Vi förväntade oss därför, att vi – när hotellräkningen måste betalas – skulle slipa betala åtminstone för den *mat* vi skulle ha förtärt, om vi hela den tiden hade bott kvar på hotellet. Men icke!! Vad det var för fina och läckra rätter de nu satte upp på fantasinotan brydde vi oss inte om att utforska. Det skulle ändå inte ha lett till något annat än förhöjt blodtryck hos oss. Och knappast ens en antydning till rodnad hos Fregatens "kapten".

Mera, då oanade affärslegendomligheter, väntade oss i Moskva. När vi framme på ort och ställe konfronterades med dem, var det nödvändigt att hålla huvudet kallt, så ingen av oss kokade över och gick till handgriplig-

heter. Läs här vad som inträffade!

Utan ett ord till förklaring – inte mer än att "så här är det" – blev vi instoppade på hotell Belgrad 1, vilket siffran 1 till trots inte betyder, att det skulle vara av samma *förstklassiga* standard som lyxhotellet Kosmos vi tidigare logerat i.

Det var en lördag vi kom tillbaka till Moskva. Nu mötte det inga hinder att gå på cirkus. Detta skulle bli på kvällen. Vid 14-tiden beställde vi vår middag och det till klockan 17.00. När tiden var inne, satt vi vid våra bord i matsalen. I samma rum och bara några meter ifrån oss satt serveringspersonalen och smorde kråset. Vi hade redan betalat räkningen, så de tog ingen notis om oss. Vid påstötning svarade de bara: "Jo, ni ska nog få er mat." Efterhand fick vi så förrätten. Ny väntan. Någon vid vårt bord berättade under tiden vad han råkat ut för här i hotellets lobby (vänthall) denna dag. Det räcker med ett 30-kopek frimärke på ett vykort till Sverige. Den här svensken hade dock fastnat för ett 35-kopek för att det såg så snyggt ut. När han så skulle betala, vägrade ryssen ta emot ryska pengar. Det måste vara västvaluta. Helst dollar! Då skulle ryssen visa sig så pass tillmötesgående, att han nedlät sig till att acceptera även svenska pengar. Men i så fall måste det bli fem kronor. "Det här måste vara något missförstånd. Varför tar man här inte emot landets pengar för landets egna frimärken? I banken fick jag 4 rubel för 1 krona. Skulle nu plötsligt ett 35-kopek ostämplat, alljämt fullt gångbart frimärke kosta 5 kronor = 20 rubel??" Han tillkallade tolken. Jodå! Ville han nödvändigtvis ha det frimärket, så måste han vackert betala 5 kronor, fastän det egentligen skulle ha räckt med 35 kopek eller 8,75 öre, låt gå för 10 öre. Det blev ingen frimärksaffär av. Expediten muttrade till slut något om "oförskämda svenska turister, som vill försöka pruta..."

En av våra damer hade något liknande att förtälja. Hon hade på vårt första hotell för "några" vykort med frimärke på fått betala 85 kronor. Ändå står det alltid bakpå ryska vykort hur många kopek(!) de kostar. Och frimärkenas fasta pris behöver ingen ta miste på.

Vid det här laget hade klockan redan passerat 18. Klockan 19 skulle vi vara i cirkushuset. Oroliga satt vi och skruvade på oss: skulle vi hinna i tid? Ny påstötning resulterade i att vi äntligen fick även vår huvudrätt: flotyrsstekt, välsmakande makrill. Synd bara att vi inte hade tid nog att tillfullo njuta av läckerheten.

Så kom den ryska guiden med biljetterna till cirkusen. Nu höll det på att bli "cirkus" redan här i matsalen. En av aktörerna var jag. Uppretad av hur frimärks- och vykortsförsäljarna uppträtt var jag på min vakt. Hon började med att förkunna, att biljettpriset var 70 kr. (Mot de 50 kr. hon sagt i början av veckan.) Jag slängde ett öga på den biljett någon hade fått och läste där: 1p. 50k. "Hon hade förmodligen utgått ifrån, att ingen av oss skulle vara kapabel att läsa och förstå, vad där stod. På den punkten tog hon i så fall grundligt fel. Jag upphöjde min stämma så alla skulle höra och sade: "Här står det tryckt, att biljetten kostar en rubel och femtio kopek. Hur kan det då bli sjuttio svenska kronor?" Hon: "Är det så att ni inte vill betala, så behöver ni inte följa med." Jag: "Visst har jag råd att betala sjuttio kronor, men det är långtifrån det pris, som står angivet här på biljetten: odin robl pjatdesjat kopjejkj. 70 kronor motsvarar 280 rubel. En lärare i Estland tjänade förra året 200 rubel i månaden. Skulle hans månadslön då inte räcka ens till att gå på cirkus en gång?" Hon invände: "Hotellet, som anskaffat biljetterna, måste också tjäna på det. Det är under sådana betingelser vi lever här. Jag bor här i Moskva, men jag har aldrig haft råd att gå på Bolsjojteatern." Jag replikerade: "Nu gäller det

ett cirkusbesök. – Hur är det möjligt för hela familjer – föräldrar med två-tre barn – att gå på cirkus, om biljetterna kostar 280 rubel per person?" Hon: "De tar mera betalt av utlänningarna än av landets medborgare." Jag: "Så-å! I Sverige slipper utlänningarna betala den s.k. momsens vid köp av varor, och här måste turisterna således betala t.o.m. mer än de övriga! – För resten: Var det då vid köpet av biljetterna nödvändigt att säga till om, att det är utlänningar, som ska ha dem?" På detta svarade hon ingenting.

Så tog vår svenske reseledare till orda. "Vi kommer att åka till cirkusen i abonnerad buss. Biljetten kostar då 12 kr. per person."

När jag redan betalat drygt 7.500 kr. för att få vara med på resan, så förstär alla, att detta belopp på 12 kr. varken gör till eller ifrån. Men det retar mig nästan till vansinne, när någon försöker skörta upp mig. (Här anklagar jag inte reseledaren utan andra "i kulisserna".) En färd med allmän buss i Moskva kostar högst 35 kopek, och sedan har man rätt att göra hur många byten som helst och åka hur långt man har lust till. (På tunnelbanan är det ännu billigare.) I svenska pengar skulle detta bli mindre än 10 öre. Men nu måste vi betala 12 kr. eller 48 rubel för att vi åkte buss tur och retur hotellet-cirkusen, mellan vilka avståndet var mindre än 3 km. Låt vara att det gällde abonnerad buss, men å andra sidan var vi 15 stycken, som betalade, vilket gav arrangören över 700 rubel!

När vi skulle inta våra platser på cirkusen, märkte jag att jag som "tack" för min uppkäftighet hade belönats med en biljett gällande för plats 88 i rad 23, d.v.s. raden högst upp och längst borta ifrån manegen. Medan flertalet av de andra tillhörande vårt resällskap satt i rad 10, några t.o.m. ännu närmare arenan...

Själva programmet – det där med de dresserade djuren och alla de skickliga artisterna – finns väl knappast någon anledning att jag ens försöker beskriva. Här gäller det verkligen, att sådant måste upplevas, inte bara läsas om.

Låt mig dock göra det tillägget, att när jag i samband med en resa på Transsibiriska järnvägen år 1984 besökte cirkusen i Moskva, så kostade inträdet vad som stod angivet på biljetten den gången, d.v.s. 1 (en) rubel, och färden hotellet-cirkusen-hotellet bara några kopek.

Vad har jag då att framhålla om resan som sådan? Det här med att bli pungslagen tar jag inte alls hårt. Jag har beskrivit det, bara för att läsaren ska få veta vad man har att vänta sig i samband med resor i det stora grannlandet i öster. De människor jag kom i närmare kontakt med var många gånger vänligheten själv. En ukrainare jag talade tyska med t.o.m. föll mig om halsen, och innan jag hann värja mig, fick jag en kyss mitt på munnen. Inte för det, men nog för allt övrigt är jag beredd att göra om resan både en och flera gånger.

Vid avskedet från Gammalsvenskby lät det så här: "Tack ska ni ha allesamman för att ni kom och hälsade på oss! Vi är redan gamla och skröpliga. Inte heller har vi någon möjlighet att åka och hälsa på i Sverige. Välkomna åter! Välkomna åter! Hälsa även de andra (estlandssvenskarna), att de alltid är välkomna hit!"

Manfred Stenberg

GENMÅLE

I första delen av sin reseberättelse, publicerad i Kustbon 4-1991, gör artikelförfattaren det häpnadsväckande påståendet att svenskbyborna rev kyrktornet med hjälp av traktorer vid sin avresa 1929. Denna uppgift är felaktig. Tornet revs av komsomolungdomar i mitten av 1930-talet, vilket står att läsa om i Jan Utas 'Svenskbyborna, sidan 266. Enligt en uppgift från svenskbybor är det också fel uppgift om att stenkyrkan som nu restaurerats är den tredje i ordningen. Det skulle vara den andra kyrkan, den första som byggdes var en träkyrka och den tredje kyrkan skulle vara den som uppfördes i Schlangendorf och var den tyska kyrkan.

Påståendet att man rev kyrktornet vid avfärden skär lite i svenskbyhjärtan, när många har som sitt sista minne av byn just kyrktornet.

Gunvor Larsson-Utas

Att "titulera" en släkting på estniska

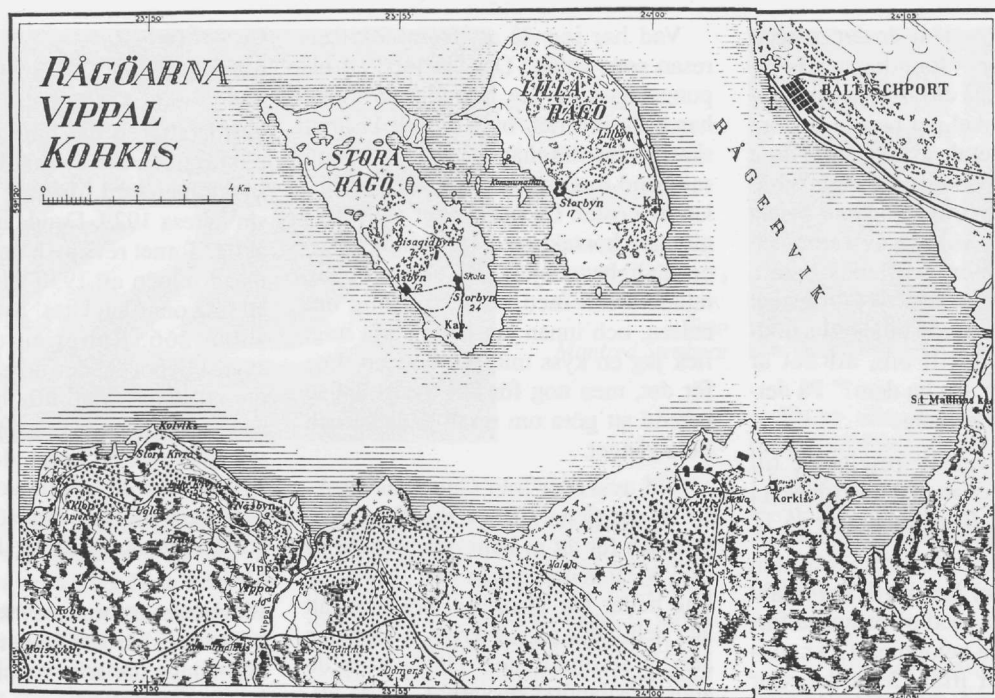
Estlandssvenska ättlingar har blivit aktiva resenärer till den forna estlandssvenska hembygden.

Att många önskar bli "torpare" där, har undertecknad och andra erfärit under föregående år, när det var "panik" att få äganderättspapper uppräntade.

En del av oss estlandssvenskar har förmånen att ännu ha kvar släktingar i Estland. Vid kommunikering, eller eljest på estniska/svenska lämnas nedan uppgift på släktingars tvåspråkiga "titlar".

Estniska	Svenska
Isa	Far
Ema	Mor
Vend	Bror
Öde	Syster
Onu – ema vend	Morbror
Tädi – ema öde	Moster
Lell – isa vend	Farbror
Sötse – isa öde	Faster
Nääl – naise vend	Sväger-bror till hustrun
Käli – naise öde	Svägerska-syster till hustrun
Küdi – mehe vend	Sväger – bror till maken
Nadu – mehe öde	Svägerska-syster till maken
Nöbu – onu, lelle, tädi või sötse laps	Barn till morbror, farbror, moster, faster = kusiner
Kälimees – naise öemees	Make till hustruns syster
Väimees – tütre mees	Svärson-dotterns man
Minia – poja naine	Sonhustru
Ämm – naise ema, mehe ema	Mormor, Farmor
Äi – naise isa, mehe isa	Hustruns far, makens far
Langud – mehe ja naise vanemad omavahel	Släktskapsbenämning på makens och hustruns föräldrar sinsemellan

Hugo Mickelin

Karta över Rågerviksområdet.

HEM TILL BYN

av Lembit Pella

Det är torsdag och det är en härlig högsommardag. Ivriga, spända ögon iakttar allt genom bussfönstret, allt som rör sig och syns. "Titta där, det där fanns inte förut", säger en röst. "Titta där, så förfallet det ser ut", säger en annan röst. Rösterna är ivriga, en del spända, vemodiga. Några vill inte säga någonting; de väntar och tänker: Vad får jag se, hur ser mitt hem ut eller det som var mitt hem en gång. När jag var liten lekte jag där. Finns det längre, känner jag igen mitt hem, kanske bor det där främmande människor, kanske är det ryssar som bor där, det var ju de som tog mitt hem ifrån mig och tvingade mig på flykten. Kanske är det där en stor bombkrater, där mitt hem en gång fanns och där jag mötte så mycket kärlek, innan jag var tvungen att ge mig av och gick ett okänt öde till mötes.

Bussen kör vidare längs den nord-estniska kustvägen från Tallinn mot Paldiski och stannar på en högplatå invid kusten. Man känner igen den höga stranden. Ca 30 m rakt ner ligger havet.

Ur bussarna stiger 32 Korkisbor, 36 Rågöbor och 18 Vippalbor. De långväga gästerna, resenärerna, gör en kortare rast för att bese denna fantastiska kust som snart skulle bli fri, som åter ska höra till folket som bott där sedan urminnes tider. Vi är nu på väg hem

till Rågervikens dagar 25–29 juli. Att åter efter ca 50 år se sin hembygd är ett mycket känsloladdat ögonblick, fyllt av glädje, vemod och också smärta – det sistnämnda inte minst i många fall. I två generationer har vi varit borta från vår hembygd – har vi blivit främlingar? – tankarna är många. Det känns inte så. Det känns snarare så, att det börjar bli dags för främlingarna i vårt land att packa ihop sitt pick och pack och ge sig iväg.

Efter vår ankomst med Estline till Tallinn i dag på förmiddagen, gjorde vi en rundtur i staden med dess omgivning och besökte bl a president Konstantin Päts' grav på Skogskyrkogården i Pirita. Nu är vi närmast på väg till S:t Mattias (Madise) kyrka för att hälsas välkommen hem.

Bussen bortsätter, 10 km från Paldiski svänger den av till vänster. Närmare den beryktade örlogs- och atomubåtsbasen får ingen komma.

S:t Mattias

Bussarna stannar, vi stiger av för att gå till välkomstgudstjänsten i kyrkan. Redan har det samlats mycket folk. Många omfamningar. Tårar torkas. Ingen kan ta miste på att vi kommit rätt. Där står S:t Mattiaskyrkan ståtligt, byggd på branten av en hög kalkstensklippa. Utsikten är fascinerande. Rågerviken med sitt glittrande vatten, där det förr fanns så mycket fisk. Häri-

från ser vi Korkis, Paldiski, Rågöarna och andra byar omkring. Utsikten omfattar även vatten och stränderna utåt Vippal till. Det är som om hela bygden kring Rågerviken hörde ihop, så stark är denna ödesgemenskap.

Det pirrar i magen på många, speciellt hos Rågöborna. Ännu har de inte fått slutgiltigt besked om de får besöka sina tidigare boplatser. För hem kan det knappast kallas numera, för allt är rivet och sönderbombat. Som vi vet är Rågöarna sedan länge ett målområde för bombfällning. Du hemska tanke.

Kyrkan är fylld med folk.

Den gamla kyrkan från 1296 har utstått många prövningar genom århundraden. Bl a blev den nedbränd under S:t Georgsnattens uppror men återuppbyggd 1464–84.

Församlingens egen präst sedan 1982, Jutta Siirak, håller en mycket vacker välkomstgudstjänst, där hon hälsar alla tidigare boende runt Rågervikens stränder med sina ättlingar välkomna. Ett intressant tal hölls också via tolk av Hans Otto Etzold från Tyskland. Tal hölls även av pastor Kuuskla från Sverige (tidigare Vippalbo) och prästen Arusoo från Kors (Risti) kyrka. Hans Ottos pappa, Otto Etzold var församlingens präst 1928–1939. Sistnämnda år flyttade Otto Etzold tillbaka till Tyskland. Han

efterträddes av kyrkoherde Joh. Maide. Sedan Maide 1941 blev inkallad och avrättad har församlingen saknat kyrkoherde fram till 1982, då Juta Siirak kom. Under mellantiden blev kyrkan och kyrkogården mycket svårt vandaliserade av röda armén. Förstörelsen fullföljdes sedan av kolchosen. Prästgården revs.

Efter gudstjänsten följde ett mycket rikligt kaffe- och smörgåsbord. Strax innan vi skulle fortsätta färden mot våra respektive hem- och övernattingsorter kom det efterlängtrade beskedet från högsta ort, det besked som alla – speciellt Rågöborna – väntat på men ingen vågat riktigt tro på: Rågöarna får besökas! Beskedet måste betraktas som mycket anmärkningsvärt med tanke på de stränga restriktioner som rått där i årtionden.

Kasepere. Padise

Bussarna rullar vidare på den smala dammiga vägen. Vi kommer fram till Kasepere. Kasepere minns vi efter alla de åren, i första hand som marknadsplats (Kasepere laot). Där kunde man t o m se tigrar ibland. Dit gick gärna också unga pojkar som ville känna sig som stora pojkar. Kommunalhuset finns där. Där fanns också en stor ETK-affär, liksom brandstationen där fester anordnades.

Äntligen

Efter ca 2 km svänger bussen av mot "Korkis 8 km" efter att just ha passerat Padise klosterruinerna. Nu känns det som om man redan var hemma. Stämningen är upprymd. Vi passerar Jöberna. Ivriga ögon spanar efter "Kaarna-

väljakivi" vilken knappast var synlig i allt buskage.

Välkommen hem till byn

När vi hunnit fram till byns första hus, Kaasiku, stannar bussen. Huset ser välvårdat ut med den mysiga trädgården och en bastu i gamla Korkisstilen. Här bodde Aleksander Samberg, den gamla sjöbjörnen som hade Australien som sitt andra hemland. Alla ungdomarna, utom Herta som var yngst, flydde till Sverige. De hemvändande Korkisborna bjuds på välkomstdrinkar och smörgåsar i massor av Herta och Volli, som bebor huset på sin fritid. Vi stannar länge, för gästvänligheten är stor. Tack, Herta och Volli för den trevliga entrén till Korkis. – En efter en försvinner "gästerna" för att gå till sitt ivrigt väntande värdfolk. De flesta har aldrig haft gäster från Sverige – och gästerna har väl någonting med sig från det rika Sverige kan man tänka.

Jag med mina bröder Hugo och Walter går vägen mot barndomshemmet. "Titta, där är ju vårt hus", säger Walter som inte sett det sedan han lämnade hemmet som 11-åring år 1944. Är det vårt hus, där bor nu andra människor. Den känslan i hjärtat och maggropen kan inte återges. Den känslan kan bara upplevas av dem som kommer tillbaka hem till byn efter ett halvsekel. Det fanns många andra också som ville komma tillbaka hem till byn men som inte orkade vänta så länge...

Vi stiger in i huset, välkomnas varmt och får god mat och god dricka. Vi övernattar där under hela tiden som

Rågervikens dagar pågår. Vi sover i samma rum där vi sov som barn – vilket öde.

Vandring i byn

Man känner igen byn, åtminstone den delen där vi bodde, som kallades "Möisaküla". Det verkar som om byn har sovit i 50 år, den kanske har väntat på sina rättmätiga innehavare för att sen vakna upp och börja leva och skratta igen. Visst är förfallet påtagligt, förbuskningen, större delen av marken i träda, och – var är alla människor? Närmasta grannhuset Aasa är kvar. Där finns det folk men där talas ett annat språk – ryska! De har bott där i 15 år – de varken kan eller vill tala landets eget språk. Kan sådana människor ha en framtid i det fria Estland? Man måste ju anpassa sig för att bli accepterad. Det har vi fått göra i Sverige. Vi är inte sämre estländare för det. Det stadgar och berikar människorna. Sådana människor finns det tyvärr alltför många av som i stort sett säger: "Tere, tere" och "tervist" på estniska.

Vidare ser jag att Mäepealt- och Rannagårdarna är kvar men var är Kurkse möis, som baron Cambeck lät bygga vid mitten av 1800-talet? Inte ens sten på sten fanns kvar, bara buskar och brännässlor. Samma sak med den gamla ostkällaren, eller ladugård som den användes till. – Efter en stunds lokalisering hittar vi platsen. Walter stiger fram och poserar där Kurkse möis (herrgården) en gång låg. "Fotografera mig här, för här är jag född". Denna bild får sin givna plats i familjealbumet.

En del av Korkisfolket vid Skogskyrkogården i Tallinn.

Nurgagårdarna ser man inget utav, inte heller av Kuusiku och Nömme. Lahe (Tammerman) är uppbyggt på gammal grund och bebos av ryssar. Jag ser på avstånd att Lepiku intill granskogen är kvar – är det någon som bor där?

Rasi är kvar. Där bor Aina som ofta får besök av sitt barn och sina barnbarn. Vi var hembjudna till Aina. Våra ägor gränsade förr i tiden till varandra. Aina bjöd oss nästa gång på vildsvinsjakt. Det vimlar av vildsvin i Korkis på grund av den allmänna förbuskningen. Under vissa tider får man vakta över sina grödor i veckor, speciellt potatisåkrarna är utsatta. "Då jag vaktade en natt, såg jag 16 vildsvin på en gång", sa Aina. Dessa grisar verkar vara ett arv eller ett minne blott från vår storhetstid, då Estlands gräns sträckte sig ända fram till kinesiska muren.

Korkis skola som byggdes av Korkisborna år 1912 och 1914 förklarades som officiell kommunal skola är i bedrövligt skick och helt fallfärdig – mitt i en djungel av snår och brännässlor. Denna byggnad var som ett kulturtempel mitt i byn och den borgade för god utbildning åt byns barn och i denna förekom olika kulturaktiviteter och gavs tillfälle till idrottsutövning åt byns ungdomar. Den borgade också för att svenska målet hölls levande. För detta har Korkisborna att tacka speciellt skolans sista lärare Anders Lindström. Anders efterträdde Lydja Einbluth höstterminen 1932 och var i tjänst fram till mobiliseringen 1941. Tack, Anders!

Byns "postkontor", där August och Alma Beerman bodde, var kvar. Byggnaden var nymålade fast den bebos av nya innevanare. – Huset intill skolan där Kaie Udo och Hilja (Strickman) bodde, där var ett nytt hus uppbyggt på samma ställe. – Jüritoa var ombyggt på samma grund och såg bra

ut. Jürirehe, där Heinrich Laur hade sin affär, är kvar och bebos av hans gamla syster Meta. Meta är den äldsta och en av fem av byns urinvanare som finns kvar av 230!

Vi fortsätter mot Mäe rand, den fina badplatsen där midsommarelden flammade och där vi anlade byns andra idrottsplats (den ena var vid skolhuset). Dit kom också mycket ungdomar från byarna runtomkring för att mäta sina krafter mot Korkisungdomarna. Vi passerar Soogna Mardi. Här bodde Soogna Kusti (Klaman). Han var en av byns förtroendemän. Många gånger var hans hem samlingspunkt för byns ungdomar. Mycket sång, spel och dans förekom i detta gästfria hus. Dessutom hade Kusti tre snygga döttrar. Detta kanske gjorde sitt till att där samlades många unga män som ville imponera genom att lyfta en stor sten, som låg alldeles intill "brudkammaren" (ait).

Av grannhuset Soogna rehe (Jüri Tammerman) var det bara en stenhög kvar. Här var jag på bröllop på 30-talet, då Jüris dotter Elviine gifte sig med min kusin Aleksander. Där träffar jag 15-åriga Eva från Kumla. Hon är tredje generationens invandrare i Sverige. Tillsammans med sin mor Ann och morföräldrar letar och river de mellan allt bråte. Jag frågar Eva vad hon letar efter och varför hon kom med till Estland. "Här bodde min mormors farfar, jag vill veta var mina förfäder har bott och var de kommer ifrån". Ja, vi vill gärna ge Eva rätt. Vi estlandssvenskar skulle heller aldrig ha "överlevt" i hundratals år i Estland, om vi inte hållit fast vid det svenska språket och den svenska kulturen.

Väl framme vid stranden kunde vi konstatera att badplatsen är förstörd, skräpig och upprävd. Den skall föreställa en småbåtshamn. Rågöarna ligger strax utanför, *se kartan*. De så

Pellas pojkar framför sin gamla ladugårdsbyggnad. Fr v.: Walter, Hugo och Lembit

länge förbjudna Lilla Rågön och Stora Rågön fick besök av 50 personer, därav 35 före detta Rågöbor. Hela Mäerand och området däromkring var främmande. Var är den fina jämna betesmarken åt Valgma till; bara högt torrt gräs och sly. Jag saknar också de vidsträckta vita sandfälten. Pelahuset (Jüri Pella) som under estniska tiden och under ryska ockupationen 1939–1941 var kustbevakningspunkt finns inte mera. Jag har själv ingått där i bevakningsstyrkan 1941–1942. Vi passerar Matsu (Toomas Pella). Här finns inte ens sten på sten. En kalkstenshäll avslöjar att det är här som mina kusiner Oskar, Arthur och Aleksander har bott. Men Herre min Gud – runt omkring värre än en djungel. Vi träffar på en konstig ung man som bor där i en mycket provisorisk koja. Hela strandlinjen är mycket vassbevuxen. Ormbacken, den mest framskjutna stranddelen på Korkishalvön, är svår att känna igen. Var är väderkvarnen? Den fina backen som utgjorde träffpunkten som skid- och kälkbacke, den finns inte mera. Troligtvis har den använts som fyllning vid något väggeller hamnbygge.

Vi svänger av mot "Allküla". Vi passerar ett nyrestaurerat hus. "Det här är Andresettoa". Här bodde den andra av byns förtroendemän, Juljus Taman. Nu har huset fått besök av hans barn, barnbarn och barnbarnsbarn. Ut kom en trevlig blond dam från Tallinn. Hon gör oss sällskap fram till Klaasu (Uno Norrman). Av den tidigare så stora gården finns bara bastun kvar. Den är mycket trevligt inredd och bebos av en av Estlands bästa trumpetare, Seidel. Seidel är gästvänlig och bereder plats åt Uno med familj. Allt i byn hinner jag inte besöka denna gång. Det är

De fyra prästerna i S:t Mattias kyrka. Fr v.: Siirak, Arusoo, Etzold och Kuuskla

Arnold Lindgren lägger ner blommor på president Konstantin Päts' grav.

sena kvällen och mitt värdfolk på "Taara" väntar. Vi träffas i morgon i Padise.

Padise kloster

På fredagseftermiddagen samlas vi i Padise. Det är matservering i "Koidula Klubi". Matsalen var utomordentligt trevligt inredd i ett gammalt häststall. Stallet var från de gamla baronernas tid. Det var från den tiden då "Kubjas" hade rätt att ge piskrapp åt våra förfäder. Alla gjorde också en vandring runt klosterruinerna under sakkunnig ledning. Det spelades och dansades bland de gamla ruinerna till tonerna av dragspel, hanterade av två förnämliga estlandssvenska spelemän, Manfred Strickman och Osvald Pölluaed.

På kvällen var det samkväm, sång och dans. Både Rågö och Padise folkdanslag gav bejublade uppvisningar. Dessutom gav representanter från Harju maavalitsus information om den nya äganderättslagen, vilket i högsta grad berör våra egendomar, som så orätfärdigt togs ifrån oss.

Kyrkogårdsdag i Kors kyrka

Det är lördag och vi samlas vid Kors kyrka. Den kyrkan var Korkisfolkets kyrka. Där har vi blivit döpta och konfirmerade. Där vigdes vi också. På Kors kyrkogård finns viloplatsen för dem som inte orkade vara med längre. De flesta hittar sina anhörigas viloplats. – I sitt hälsningsanförande till de

"gamla" församlingsmedlemmarna läste kyrkoherde Arusoo upp namnen på de Korkissöner som aldrig kom tillbaka efter den ryska mobiliseringen. Han lyste frid över deras minne.

Efter Kors kyrka var det kyrkogårdsdag i Vilivalla, där Jutta Siirak höll en friluftsgudstjänst i det varma och fina vädret. Efter gudstjänsten var det dags att samlas vid köttgrytorna i kolchosens matsal i Kors. Trots den höga värmen var aptiten god och maten smakade förträffligt.

På söndagen var det tvåspråkig gudstjänst i Madise kyrka. Prästen sade farväl till oss och uttryckte sin förhoppning om att vi snart skulle återkomma och då stanna för gott i hembygden. Därpå följande smörgåsbord med kaffe var lika överdådigt som det på torsdagen.

Souvenirer köptes och nya vänskapsband knöts. Vi tackar på det varmaste alla de församlingsmedlemmar som har gett så mycket av sig själv för att vi skulle trivas.

Vi gör oss klara att lämna Madise för denna gång. Den sista kvällen hemma i byn tillbringar vi hos våra respektive värdfolk. Några av oss vill säkert vara ensamma, vara tysta, gå i sina tankar och bara minnas. Några hade före avresan från Sverige köpt sig nya videokameror för att ta några kilometer film om upplevelsena här. Men känslan, upplevelsen och sinnesrörelsen blev övermäktig – man kunde inte filma. I stället bär man dessa minnen inom sig.

Måndagen, avresedagen

På förmiddagen samlas vi för avfärd. Vi tackar vårt värdfolk och säger farväl till hembygden. Omtumlade av alla upplevelser går vi in i bussen. Efter ca en timme är vi framme i Tallinn. Många gamla och nyvunna vänner hade samlats vid vårt avsked vid hamnen.

Kram och farväl!

Till sist vill jag tacka alla som medverkat och gjort det möjligt för oss att uppleva denna resa.

Hälsning till Korkis

Vid Nurga rand (strand) är sjön blank och glittrande.
Den runda, guldgula solskivan sänker sig sakta, sakta ner i vattnet och försvinner bortom Rågervikens vatten, någonstans mellan Vippal och Stora Rågön i en kaskad av de vackraste färger.
Detta kan man bara se en kväll vid Korkis strand.

Lembit Pella

NARGÖBOR

Vi ses söndagen den 6 september 1992 kl. 11 – 15 i Kungsängens Hembygdsgård norr om Stockholm.

Vi kommer att visa gamla och nya foton, fiskeredskap och andra föremål från Nargö.

Utförligare annons med vägbeskrivning kommer i nästa nummer av Kustbon.

Alla hjärtligt välkomna önskar Nargögruppen och SONG – Svenska Odlingens Nya Generation

Namn- och adressändring:

Georg Kalmet Redovisning och Revision KB har nyligen bytt namn, adress och telefonnummer till:

KAG-REVISION KB

Observatoriegatan 21 I
113 29 Stockholm
Telefon 08-30 59 05
Fax 08-664 39 45

–SAMMA ÄGARE –
–SAMMA TJÄNSTER –
–SAMMA GODA SERVICE –

Rickulresor sommaren 1992

Res till Bergsby, Rickul i sommar! Vi kan ta emot grupper om 15 personer v 24, 29 – 34, 36 pers. v 25 – 28. Det går även bra att stanna 2 veckor.

Inkvartering i enkla 1, 2, 3 och 4-bäddsrum. Tre mål enkel mat per dag, Transport Tallinn-Bergsby t.o.r.

Pris ca 950:-/pers. o vecka + 50:- i anmäln.avg.

Visumkostnad ca 60:-. Kostnad båtresa Stockholm-Tallinn t.o.r. tillkommer.

ANMÄLAN för resor v 24 – 30 senast 12 april, v 31 – 34 senast 31 maj. Anmälan kan göras skriftligen till Inger Nemeth, Smedv. 9, 175 71 Järfälla eller Agnes Callenmark, Bergsundstrand 15, 7 tr, 117 38 Stockholm, eller per telefon Agnes 08-720 75 01. Vid anmälan uppgive: Namn,adress, telefonnr, födelsedata, passnr, rumsstorlek och vecka. Se även annons Kustbon nr 4/91.

Välkommen med din anmälan
Rickulresor
Bergsby AB

ÅRSBERÄTTELSE

över verksamheten inom Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner (SOV) under år 1991

Per den 31 december 1991 hade föreningen 1.013 medlemmar som erlagt sin medlemsavgift (f.å. 1.031).

DÄRTILL KOMMER FÖLJANDE HEDERSMEDLEMMAR:

Viktor Aman (1982), Maria Broman (1982), Edvin Lagman (1982),
Hugo Mickelin (1982), Elmar Nyman (1982), Inga Bergholtz (1985),
Thomas Lorentz (1990), Brigitta Lorentz (1990).

STYRELSEN HAR UNDER ÅRET HAFT FÖLJANDE SAMMANSÄTTNING:

		VALD TILL
Ordförande	Sven Salin	1992
Vice ordförande	Elin Ahlberg-Storholm	1994 (<i>avled i oktober</i>)
Kassör	Bertil Westerman	1992
Sekreterare	Helga Ringberg	1993
Sammanställande i arkivgruppen	Sven Svärd	1992
Sammanställande i bygderådet	Linda Stahlman	1993
Sammanställande i organisationsgruppen	Herbert Stahl	1994

Styrelsen har till sig adjungerat Jörgen Hedman och Monica Ahlström eller när hon haft förhinder någon annan representant från SONG:s styrelse. Styrelsen har under året hållit 10 protokollförda sammanträden.

REVISORER

Föreningens revisorer har varit John Engdahl och Ingrid Hellman och Lars Sarberg har varit revisorssuppleant.

VALBEREDNING

Valberedningen har bestått av Algot Brun (sammanställande), Anders Sarberg och Benita Beckman.

ARKIVGRUPPEN

Ledamöter i arkivgruppen har varit Sven Svärd, Maria Wallin, Hjalmar Stenberg, Herman Treiberg och Elvine Smedberg. Vidare har Ingeborg Pöhl-Andersen, Ingeborg Opstad och Maria Broman aktivt deltagit i arbetet.

Arkivgruppen har haft 6 protokollförda sammanträden. Under vinterhalvåret har gruppen som regel arbetat varje onsdag i veckan och under sommaren efter behov.

Årets arbete har i huvudsak bestått i registrering av inkommet material, utlåning från arkiv, vård av samlingar av dokument, bruksföremål, textilier mm. samt handhavande av föreningens tekniska apparater och medverkan vid föreningens olika aktiviteter.

Till föreningens arkiv har under året skänkts flera värdefulla föremål, t ex. böcker som berättar om oss estlandssvenskar, gamla fotografier från vår tidigare hembygd, textilier mm.

SOV har som gåva av en medlem fått utställningsskärmar med text och fotografier som berättar om vår förening och vår gamla hembygd. Skärmarna är ihopfällbara och kan lätt transporteras.

I föreningens lokaler på Vikingagatan har förrådsrummet sedan flera år tillbaka varit överfullt, behovet av mera lagerlokaler har varit stort. SOV har nu hyrt en lämplig

lagerlokal som är ca. 33 m² stor. Gatuadressen är Vita Liljans Väg 92, ca 200 m från Bredängs tunnelbanestation.

ORGANISATIONSGRUPPEN

I organisationsgruppen har följande medverkat: Herbert Stahl, sammankallande, Sven Salin, Benita Beckman, Helga Ringberg och Sven Svärd. Vidare Monica Ahlström och Britta Rosenqvist från SONG och Ain Sarv från Samfundet för Estlandssvensk Kultur i Estland.

En av uppgifterna har varit att arrangera besöket för eleverna från Birkas gymnasium i Estland. Eleverna skulle besöka Sverige i augusti och syftet med besöket var att de skulle förkovra sig i det svenska språket. För inkvartering hade man ordnat värdfamiljer. Eleverna anlände till Estlineterminalen den 21 augusti. Där möttes de av Sven Salin och Herbert Stahl och de olika inkvarteringsvärdarna, som hälsade dem välkomna.

Birkaselevernas första besök gjordes i Sverige. Där höll Tomas Lundén föredrag om levnadsförhållandena i Sverige. Eleverna besökte också bl.a. Kungliga slottet, Kolmårdens djurpark, Drottningholms slott mm och en dag tillbringades på Möja i Stockholm skärgård. En kväll gjordes teaterbesök på Dramaten, där "Fröken Julie" spelades. Vidare gjordes en rundvandring i Gamla Stan med Hugo Mickelin som sakkunnig guide.

BYGDERÅDET

Bygderådet har bestått av Linda Stahlman, sammankallande, och följande medlemmar för de olika orterna: Edith Svensson, Nargö-Reval, Linda Aman och Johannes Bombas, Nuckö, Johan Landman, Ormsö, Hjalmar Stenberg och Voldemar Söderlund, Rickul, Sigrid Öström, Rågå och Tomas Dreijer, Runö.

Bygderådet har insamlat äldre foton som är tagna i svenskbygderna och som är inlämnade till arkivet. Uppmontering och textskrivning pågår kontinuerligt. Genom bygderådets medverkan har också skett diverse insamlingar som vidarebefordrats till de forna svenskbygderna. I samband med bygderådets ledamöters överresor till Estland har vissa viktiga hjälparbeten blivit utförda av dem på några av deras gamla hemorter.

ESTLANDSSVENSKA SENIORGRUPPEN (ESG)

är en hösten 1986 bildad fristående samtalsgrupp. Gruppen verkar utan egna stadgar och har bestått av ett femtontal estlandssvenskar. Gruppen har under året bidragit till att en videofilmning om Korkis i serien om folkdräkter och bygdemål har kunnat göras. Planering av en undersökning om estlandssvenskarnas liv efter den stora överflyttningen har verkställts. Dessutom har visst arbete lagts ner på ansökningsförfarandet om den fasta egendomen i Estland.

FÖRENINGENS TIDSKRIFT KUSTBON

Tidskriften utkom under året med sedvanliga fyra nummer och fullbordade därmed sin 48:e årgång i Sverige. Tillströmningen av artiklar har detta år varit mycket god. Redaktör för tidskriften har varit Thomas Lorentz. Antalet prenumeranter per den 31 december 1991 var 1.522, en minskning med 19.

SOV:S OCH KUSTBONS EXPEDITION

Expeditionen på Vikingagatan 25 har fått en allt viktigare betydelse p g a den ökande verksamheten och de allt tätare besöken från Estland. Under hösten 1991 har expeditionen varit en viktig samlings- och träffpunkt för alla som velat ha information om och hjälp med ansökningshandlingar för att ansöka om att återfå jord, gårdar och egendom i Estland. Marie-Louise Guutman har arbetat på expeditionen 24 timmar i veckan, men det har varit helt otillräckligt med hänsyn till det efterfrågetryck som har varit särskilt under hösten. Under november och december har även Linda Stahlman varit anställd på expeditionen för att avlasta Marie-Louise. Dessutom har Sven Svärd och andra i arkivgruppen, Herbert Stahl, Thomas Lorentz, Hugo Mickelin m fl gjort stora insatser för vilket föreningen vill uttrycka sin stora tacksamhet.

HANS OCH LYDIA PÖHLS MINNESFOND

Fondens kapital, som förvaltas av SOV, framgår av balansräkningen. Årets kulturstipendium uppgick till 7.000 kronor, fördelat på 2.000 kronor från H & L Pöhls Minnesfond samt 2.500 kronor vardera från SOV och Riksföreningen Sverigekontakts Estlandsutskott. Därutöver har från fonden utdelats några smärre arbetsstipendier.

ARRANGEMANG UNDER ÅRET

ÅRSMÖTE

SOV höll sitt sedvanliga årsmöte den 20 april i Eesti Maja. Ett 60-tal medlemmar hade mött upp. På programmet stod – förutom årsmötesförhandlingar och parentation över de under året bortgångna medlemmarna –

- Brigitta Lorentz berättade om Zacharias Topelius och läste dikter och texter,
- Einar Hamberg läste dikter ur vår nya antologi "Speglar i minnenas hus",
- Svante Lagman spelade tagelharpa och sjöng samt
- allsång och kaffedrickning

SOMMARENS RESOR

Även sommaren 1991 medverkade SOV i planeringen och

programmet vid åtskilliga resor, t ex Hapsals svenska gymnasiums 60-årsjubileum, Rågövikens dagar, Runödagarna (med seminarier och invigning av en ny piporgel) etc och medlemmar och andra knöt nya kontakter med de gamla hembygderna och människorna där.

HEMBYGDSDAGEN

Den traditionsenliga hembygdsgdagen firades den 31 augusti i SL-restaurangen Blåsut. I år sprängde deltagarantalet alla gränser. Trots att fler togs in än under tidigare år – ca 500 gäster – fick drygt 100 vända om utan att få delta i hembygdsgdagen. Säkerligen hade det intressanta och stimulerande programmet lockat många besökare från när och fjärran, men till det stora deltagarantalet bidrog också att det vid hembygdsgdagen lämnades information om och delades ut blanketter för ansökan om att återfå jord, gårdar och annan egendom i Estland.

Ur programmet kan noteras:

- 1991 års kulturstipendium delades ut till Ingeborg Pöhl-Andersen som introducerades av Thomas Lorentz
- Ingeborg Pöhl-Andersen berättade om textilt arbete i Estlands svenskbygder
- Den svenske kulturattachén i Tallinn, Ormsö-ättlingen Hans Lepp, berättade hur man på konsulatet upplevde kuppdagarna och sedan självständighetsförklaringen. Han redovisade också planerade kulturaktiviteter och kulturförbindelserna mellan Sverige och Estland
- Birkas-eleverna medverkade med sång och uppläsning på svenska
- Glimtar från sommarens resor
- Sedvanliga lotterier, bokförsäljning och servering.
- Prisutdelning i SESK:s fototävling.

ESTLANDSSVENSK KULTUR PÅ ÅRETS BOKMÄSSA.

Bok & Bibliotek i Göteborg pågick under tiden 26 – 29 september. Bokmässan med sina 70.000 besökare har blivit en nordisk kulturmanifestation. I detta enorma utbud av stora och små bokförlag fanns också SOV och SONG, som inviterats att dela monter med Riksföreningen Sverigekontakt. Att de baltiska staterna var aktuella än någonsin märktes dels i årets konferensprogram och dels i vår monter. Många besökare försäkrade sig om vår bokkatalog över Estlandssvensk litteratur, som SONG sammanställt och producerat speciellt för årets mässa. Här var också rätt miljö och ett bra tillfälle att starta vår värningskampanj och sprida den nya foldern "Bli medlem bland estlandssvenskarna", som SOV bekostat. Vi hoppas förstås att mässdeltagandet skall resultera dels i ökad bokförsäljning och dels i nya medlemmar. Representant för oss alla var Agneta Klitter, styrelsemedlem i SONG.

KYRKODAGEN,

som i år inföll den 19 oktober, firades även nu i Immanuelskyrkan. Ormsöättlingen och pastorn i församlingen Marie-Anne Hugosson hälsade välkommen och var värld för dagen och Milfred Kuuskla, bördig från Vippal och pastor i Evangeliska Fosterlandsstiftelsen i Nordingrå höll predikan. På programmet stod "vanliga" psalmer men också folkliga koraler från Rågö och Rickul samt solosånger. Vacker orgelmusik framfördes av kyrkans organist Roland Forsberg.

HÖSTFESTEN

den 9 november blev en trevlig och lyckad kväll. För musiken svarade Bröderna Johanssons trio. Vi åt god mat och drack god dryck. Sedan sjöngs det allsång och dansades.

FUNKTIONÄRSTRÄFF

SOV:s och SONG:s styrelseledamöter och funktionärer, hedersmedlemmar m fl inbjöds till traditionsenligt adventsfirande den 16 december. Förutom allsånger, kaffedrickande och utbyte av personliga erfarenheter under året gav Jörgen Hedman några glimtar med hjälp av en videofilm från en resa till Gammelsvenskbyn i Ukraina och Sven Salin gav några intryck från en resa till Estland, samtal med myndigheterna angående ansökningarna om gårdarna och de äldstes råds möte i Hapsal.

ÖVRIGT

Två händelser har under året ställt mycket stora krav på SOV:s personella resurser – särskilt under hösten. Den ena var Estlands självständighetsförklaring och den nya jordreformen som gjorde det möjligt att ansöka om att få tillbaka jord och gårdar. SOV har tillhandahållit ansökningshandlingar, kartor, gårdsbeteckningar etc och tillsammans med hembygdsföreningarna hjälpt till att fylla i handlingar. Den andra händelsen var Birkaselevernas studiebesök i tre veckor under augusti- september – ett SIDA-projekt som engagerade många människor intensivt under några veckor förutom den föregående planeringen. Även det andra SIDA-projektet – utrustningen av ett vetenskapligt bibliotek och arkiv i Birkas – har krävt insatser från SOV:s styrelsemedlemmar, expedition och andra.

För övrigt kan noteras att del 4 av En bok om Estlands svenskar färdigställdes under året och ges ut i början av 1992 – en viktig milstolpe i SOV:s bokutgivning.

Diskussionerna om ett närmare samarbete mellan SOV och SONG har pågått under året i syfte att kunna förelägga de båda föreningarnas årsmöten 1992 konkreta förslag till ändrade relationer att diskuteras inom föreningarna fram till 1993 års årsmöte, då beslut bör fattas.

Även samarbetet mellan SOV och Samfundet för Estlands-svensk Kultur har fortsatt under året genom täta kontakter

och ömsesidigt deltagande i varandras möten och aktiviteter.

Det har varit ett intensivt och händelserikt år. Genom Elin Ahlbergs hastiga bortgång blev arbetsbördan för övriga styrelseledamöter så mycket större. Elin hade ju på ett utomordentligt sätt skött mycket av kontakterna med Samfundet i Estland, planeringen för resorna, rekryteringen av familjer för Birkaseleverna etc. Tomrummet har därför blivit stort efter henne. Vi vill ändå hävda att det har varit ett i många avseenden framgångsrikt år för SOV. Intresset för Estland och även för Estlands svenskspråkiga kultur och historia har ökat påtagligt. Det har vi kunnat notera inte minst på alla de förfrågningar om bildmaterial som kommit till vår expedition och de många artiklar och böcker som skrivits om Estland och även om Estlands svenskbygder. Det finns behov av betydligt större insatser än vad SOV för närvarande klarar av.

Styrelsen vill till sist varmt tacka alla som på olika sätt bidragit till att samla och vårda material om estlandssvenskarnas historia och kultur, alla som hjälpt till att stimulera och hålla intresset för den estlandssvenska kulturen vid liv och alla som på vår expedition, i arkivet och i olika grupper hjälpt människor med information, material och råd i fråga om resor, kontakter, visa, ansökningar etc. Vi vill också tacka er alla som visat intresse för föreningens aktiviteter, deltagit i våra sammankomster, prenumererat på Kustbon och köpt våra böcker. Ett varmt tack till er alla som med gåvor till lotterier och försäljning och med praktiska insatser av olika slag stött föreningens verksamhet.

FÖRENINGENS EKONOMI

Den ekonomiska ställningen framgår av följande utdrag ur räkenskaper:

Resultaträkning 1991

Löner	55.555:-	Medlemsavgifter	431.285:80
Omkostnader	442.665:72	Finansiella intäkter	52.263:82
Årets vinst	<u>328:90</u>	Upplösning av reserv för Tibergs ordbok	<u>15.000:-</u>
	<u>Kronor 498.549:62</u>		<u>Kronor 498.549:62</u>

Balansräkning den 31 december 1991

Tillgångar		Skulder	
Kassa	1.000:-	Kortfristiga skulder	202.777:65
Bank	469.251:85	<u>Fonder och eget kapital</u>	
Obligationer	40.000:-	HoL Pöhls Minnesfond	80.000:-
Andelar, obl fond	100.000:-	Fond för Tibergs ordbok	23.302:80
Övriga kortfristiga tillgångar	24.739:90	Reserv för samlingsverk	40.392:30
Inventarier	<u>1:-</u>	Insamlade medel	288.191:10
	<u>Kronor 634.992:75</u>	Årets resultat	<u>328:90</u>
		<u>Kronor 634.992:75</u>	

Bild från Runöbornas firande på Singö år 1974 av 30-årsminnet för ankomsten till Sverige. Förf., iförd den äldre mansdräkten, i första raden. T.v. om honom hans hustru Kristina. Foto Nils Lagman

Kort sammanfattning angående krigshändelser på Runö

Den 9 juli 1941 sammankallades runöborna att samlas hos milismannen, som inte var sammankallande, där utdelades gamla gevär (en del oanvändbara), milismannen såg jag inte när jag var där.

Vi skulle nu till Steffenssons gård, där vägen från ryska förläggningen gick förbi, där skulle vi arrestera ryska vaktposten på Runö. Jag och några andra gick in i Steffenssons rökstuga, genom fönstret hade jag bra utsikt över vägen från ryska förläggningen till byn. På vägen ur skogen kom ryske kommandanten i sällskap med män. När männen och kommandanten kom fram på vägen utanför Steffenssons grind, såg jag hur kommandanten arresterades, han hade sedan förts till Frisks stuga i husarrest, senare även övriga av vaktposten.

Nu sades det att vi skulle till militärförläggningen på fyrplatsen. När vi kom dit såg jag den estniska flaggan hissas.

Formellt var en estnisk löjtnant ledare när arresteringen gjordes, men

den gjordes i samråd med våra av Sovjet-makten tillsatta myndigheter (exekutivkommittén och övriga). Exekutivkommittén var efter händelsen fortfarande i tjänst och beordrade vakthållning av Frisks stuga där ryska soldaterna var i husarrest.

Några dagar senare ordnades det länsmansval (jag var inte närvarande där). Ingen åtog sig att ställa upp som kandidat, då erbjöd sig Isak Melders frivilligt att bli länsman. Efter detta länsmans"val" avgick exekutivkommittén och ersattes med länsman och kommunstyrelse. Länsman Isak Melders hade nu ledningen – nu var det han som bestämde. Plötsligt en dag kom det befallning från länsmannen att alla runöbor – kvinnor som män – skulle ut och söka efter främmande som kommit till Runö och gömt sig i skogen. Under länsmannens ledning ordnades det skallgång. Tre män hittades sovande, de var välbeväpnade och hade en radiosändare. Deras ärende var att ta reda på vad som hade hänt på Runö eftersom ryska vaktposten inte svarade på flot-

tans radioanrop. Männen sattes i förvar i källaren på fyrplatsen.

Någon dag därefter fick jag order av länsman att jag tillsammans med några andra skulle till stranden på Pärs. En motorbåt lade till vid stranden. Männen i båten kom från tyskockuperat område. I båten fanns även en bekant till runöborna.

Länsman Melders satte ut vakter runt ön. En natt närmade sig en båt stranden på öns östra sida. När männen i båten möttes av runöbor kastade de handgranater och skottväxling uppstod. En runöbo blev lätt sårad av handgranatsplitter. Båten vände tillbaka i skydd av mörkret. Länsman Melders kallade nu runöborna till "landskap" hemma hos sig. Där sade han att de män som gripits i skogen och ryska soldaterna i Frisks stuga skulle föras till Pernau. Han beordrade mig och en man till att följa med på båten till Pernau därför att vi under vår värnplikts-tid kört motorbåten som skulle användas vid överföringen.

Färden var riskabel därför att ryska

flottan bevakade Rigaviken. Båten gjorde endast 7 knop.

Förutom jag, länsman och andre båtföraren (ej rangordning) följde även en fjärde runöbo med för läkarbesök. När ryska soldaterna sade adjö fick andre båtföraren en balalaika som minne.

Vi satt nu fast i Pernau (ryssarna hade ockuperat Runö). Vi åt på hemvärnets bespisning och jobbade med vapenvård, och väntade på att få åka hem.

En dag kom länsmanen och sade att en båt från hemvärdet skulle över till Runö, de behövde lots, länsmanen hade rekommenderat att jag skulle vara lots. Tyskarna hade sagt att ryssarna lämnat Runö. Jag accepterade, ville gärna hem till familjen. Mannen som sökte läkarevärd följde med mig. Hemvärdet skickade med en man som hade befälet, en tysk militär liksom några andra följde med. Länsman Melders och andre båtföraren följde inte med, de stannade kvar i Pernau och kom hem till Runö några dagar senare. Ösel var fortfarande ockuperat av ryssarna.

När vi var nära Runö, den 27 september 1941, fick jag överta rodret och bestämmanderätten tills vi varit iland och fått reda på hur det var på Runö.

När vi lade till vid ön gick jag och

min kompis (runöbon som följde med från Pernau) iland och tog reda på förhållandena – ryska krigsmakten hade lämnat ön, kvar var endast några soldater som inte gjorde runöborna något, men där fanns också några lettlandare som tagit makten på Runö. Lettlandarna hade skjutit några ryska soldater, och ville tvinga runöbor att föra över dem ifrån Runö. Runöborna simulerade att de inte fick igång sina motorer, och att de inte heller hade någon kompass. När kompassen ordnats, hade lettlandarna sagt att de mycket väl visste att runöborna simulerade, men nu när de hade kompass, skulle de komma iväg, den förste som inte fick igång motorn skulle de skjuta, då skulle nog de andra se till att motorn startade. Vi fick även veta att min far, Johan Österman, och fem andra män arresterats och förts bort ifrån Runö.

Efter diskussion fattades beslutet att lettlandarna, som fanns på militärförläggningen, skulle oskadliggöras. Balttysken stannade kvar på båten, följde inte med iland. Den sovjetiske milismannen blev tillfrågad, och följde med för att oskadliggöra lettlandarna, liksom några andra från byn.

Lettlandarna och några ryska soldater fanns i en bunker utanför militärförläggningen. Vid oskadliggöran-

det uppstod skottväxling – en lettlandare stupade, två stack till skogs. Ryska soldaterna som fanns i bunkern fördes till byn där de överlämnade sig till den tyske militären, som hade gått till byn. En lettlandare lämnade sig också till den tyske militären och ville följa med honom till Pernau, vilket beviljades. De ryska soldaterna stannade kvar på Runö. De två som stack till skogs hade senare begått självmord.

När båten, som vi kom från Pernau med, skulle åka tillbaka och vi sade adjö, föreslog hemvärnsmanen från Pernau, och balttysken instämde, att jag skulle bilda och förestå ett hemvärn på Runö, så blev det också. Senare upplöstes detta tillfälliga hemvärn, men återbildades och underställdes en estnisk militärkapten som var chef för samtliga Ösels hemvärnsförband. Jag utsågs till hemvärnschef på Runö med bestämmanderätt och ansvar för alla refflade vapen som innehades av runöborna. Jag hade ansvaret för Runös försvar.

Isak Melders var länsman och handhade Runö kommuns administration, men hade ingen bestämmanderätt inom hemvärdet.

Jag var chef för Runös hemvärn tills jag flydde till Sverige den 23 augusti 1943.

Fredrik Österman

I ESTLAND FÅR DU ALLTID NÅGOT UTÖVER DET VANLIGA!

Hyr sommarstuga på svenskön Ormsö i lugna natursköna Norbi!

- ◆ Friliggande torp om 3 rum och kök + bäddbart uthus 500 m från havet.
- ◆ Lämpligt för 1 – 5 personer.
- ◆ Värden förser gästerna med mat i kylskåpet för självhushåll.
- ◆ Värden ombesörjer resorna Tallinn–Norbi–Tallinn.
- ◆ Värden kan anordna rundturer på Ormsö.

EX-LIBRIS

Beställ Ditt och Dina barns personliga Ex-Libris i sidentryck eller grafik av den unge estniska framtidskonstnären Jüri Mildeberg.

AFFÄRER

Knyt affärskontakter genom vår förmedling. Gör affärsresan med vårt stöd. För ytterligare information:

Sikfors, Stentry
712 93 Hällefors

Tel. 0591-151 60

Ekonomi/Data i Tiden ab

Nils Lindeberg-Lindvet

Tel. och Fax: 0591-15160 • Adress: Sikfors, Stentry, 712 93 HÄLLEFORS

KULTURFÖRENINGEN *forts. fr sid 2*

och skaffa sig svenska kulturupplevelser. Vi vill fortsätta att göra insatser för utvecklingen av det svenska språket och den svenska kulturen i Estland i samarbete med svenska myndigheter och organisationer.

3. Den tredje uppgiften som Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner har är att fungera som en samordnande och sammanhållande faktor mellan olika hembygdsföreningar och andra grupper. Vi vill gärna få ett närmare samarbete tillstånd med ungdomsföreningen och vi vill skapa personalunioner mellan Kulturföreningens styrelse och styrelserna i de olika hembygdsföreningarna.

Detta är tre mycket viktiga uppgifter för Svenska Odlingens Vänner. Om vi skall lyckas med dem behöver vi en bred uppslutning av föreningens medlemmar. Vi behöver också engagera fler i vårt arbete – framförallt yngre människor. Vi har alltså många viktiga uppgifter framför oss i Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner.

Sven Salin

ATT SEGLA ÄR NÖDVÄNDIGT, IBLAND

DINO på provtur i U.S.A.

Redan under senvintern ifjol ringde mig Willy Heyman och frågade om jag hade lust att delta i atlantsegling. Han hade planer på att köpa en större segelbåt i Amerika, och behövde hjälp med att segla hem den till Sverige.

Nog för att jag som yrkessjöman farit över Atlanten tidigare, men det är dock stor skillnad att ha ett skepp på 10.000 ton under fötterna, mot att sitta i en segelbåt, och när man redan passerat de sextio, är kanske inte längre pojkdrommar så aktuella. Förslaget överrumplade visserligen, men jag bestämde mig tämligen omgående för att ställa upp.

Seglingen skulle säkert ta flera veckor, så det gällde att packa sjösjäcken med personlig utrustning, som dög i alla väder. Den 23 maj reste jag med flyg från Arlanda till Wien för övernattnings, och nästa dag vidare till New York (konstigt nog blev det billigast så). Därifrån vidare, en timma med tåg, norrut längs kusten, till den lilla kuststaden South Norwalk, där Willy, som rest över före, ordnat logi. Där fanns också Tommi (från Finland), som tredje man i gänget.

Båten var ännu inte färdigrustad, utan stod på land, varför vi fick bo på motell i drygt två veckor. Willy hyrde också bil, så vi enkelt kunde ta oss till och från varvet, där segeljakten DINO låg.

Båten är av typen Offshore 45, byggd av plast, 13,6 m lång och väger 12 ton (med motor). Två ostagade 16 m höga master bär en segelyta om totalt 85 m². Inga stag och vanter, så riggen är förhållandevis lätt.

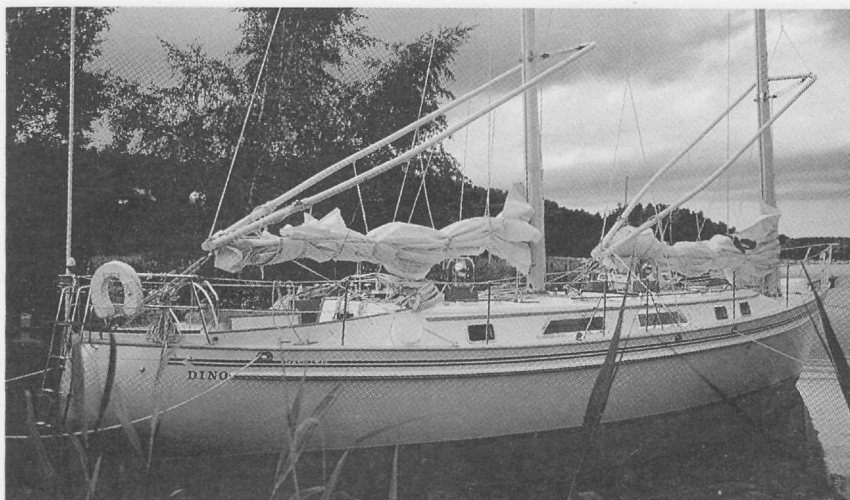
Efter tre veckors knogande med tusen och en detaljer i utrustningen, ansåg vi oss vara klara för avfärd. Sista veckan utökades besättningen med Peter (från Stockholm), så nu var vi fyra tillsammans.

Inte minst viktigt var att efter lista, som Willys fru Berit gjort upp, handla proviant för resan; konserver mest samt torrvaror. Färskprovianten stuvades i den stora kylboxen, som var en välsignad sak, men mycket måste stuvvas under durkarna, så tomater och kål blev snart skämda.

Ingen av oss var professionell kock, men det visade sig att Willy och Tom-

mi var mest snitsare vid grytorna, även om vitlök förekom till det mesta. Min egen kokkonst stannade vid havregrynsgröt. Nåja, vi klarade dock resan hem, med kamratskapet i behåll. Att få DINO klar drog ut på tiden, men lördagen den 15 juni kastade vi loss för – som vi trodde – den långa trippen direkt över till Europa. Dock, människan spår – Gud rår! Det finns sällan säkra genvägar; så icke heller för oss. Förseningarna gjorde att vi inte grundligt hann utprova alla detaljer och upp-täcka fel, som kan vidlåda ny materiel. Därför blev de första dyggen lite "tuvhoppning" längs kusten.

Innan vi riktigt kom iväg från Amerika, tvingades vi göra strandhugg i Clinton, Block Island och Point Judith. Kompressorn till kylboxen havererade, och ny måste skickas från Seattle på amerikanska västkusten! Problem uppstod också med riggen, ty seglen lossnade delvis från mastskenorna, vilka var klen fastnitade. Den 19 juni kom vi så äntligen iväg från fiskehamnen Point Judith. Skönt att se motigheter övervunna; hissa segel och sätta kurs hemåt. Så enkelt – bara vindarna

På Atlanten. Tommi till rors.

ville blåsa från rätt håll. Dock blev det trögt i början. I loggboken står 19/6: "Varierande, svaga vindar. Kl 15 vindstilla. 20/6 Vindstilla, dimma".

Att ligga och rulla i gammal dyning, med slående segel, är inget nöje och frestar hårt på riggen. Återstod nu bara att starta motorn och tuffa ostvart, med 6 knop. För Willy, som beräknat komma hem veckan efter midsommar, var tidsplanen redan spräckt med råge, så vi körde för motor när farten under segel gick ner till fyra knop. 21 juni, midsommarafon. Disigt, svaga varierande vindar, men vi kunde dock segla ostvart, med kurs som bar väl syd om den teoretiska gränsen för isberg.

Willy som i yngre år varit radiotelegrafist, höll kontakt med Amerika och Sverige, så vi kände oss inte isolerade från omvärlden. Viktigt var att dagligen få väderleksrapporter; per telefax

dessutom väderkartor, men att segla undan för oväder är nästan omöjligt, så under ett par dygn fick vi känning av en orkanunge som passerade söder om oss. 24/6 noterat: "Nordlig ökande vind, 20–27 m/s. Växande vågberg med brytande toppar. Beslagit seglen och lagt ut drivankare. Länsat undan sjön med 5 knop för bara riggen. Kraftig slingring och sjösjukeproblem. Matlagning omöjlig."

Att bestämma sin position med hjälp av sextant och kronometer börjar snart bli kurios, och ersätts med satellitnavigering. Satelliter, som kretsar runt jorden, ger signaler till en liten dator ombord, där man kan läsa av sitt läge på jordklotet, i latitud och longitud. Lätt som en plätt! Lika enkelt som att se hur mycket klockan är.

Efter stormen blev vädret behagligt med sol och västliga vindar, och vi kunde styra ostvart efter latitudspara-

lellen 40° N. Vi hade nu vant oss vid rutinerna: Sitta till rors i tre timmar, laga mat, äta-diska, städa (ibland), läsa, lyssna på radio, sova. På frivakten kunde man ibland hålla rovgängaren sällskap, med sång och historier. Willy och jag höll ibland konsert (skrålade), med vad vi kunde komma på, och vi slogs av tanken att tumlare och liror kanske inte tidigare hört Mats Ekmans sånger tona över Nordatlanten. Willy (född i Reval) har Rickulpåbrå; far från Ölbäck och mor från Höbring.

29 juni. Under segelrevning stod Peter till rors och hade oturen att få mesanbommen i huvudet. Otäckt tillbud med blodvite, och efter omplåstring fick han ta igen sig några dygn.

Vi hade planerat att segla direkt till någon hamn vid Engelska kanalen, men bestämde nu att segla mot ögruppen Azorerna, dit vi borde ta oss på 4–5 dygn. På närmaste ön (Flores) fanns ej all hjälp att få, ty även riggdetaljer behövde repareras, så vi fortsatte vidare mot ön Faial, där vi den 5 juli förtöjde vid tullkajen i staden Horta, för inkvartering.

I seglarhamnen låg vi tillsammans med ett par hundra andra segelbåtar från de flesta av världens segelnationer, och efter nära 15 dygns segling var det skönt att stappla iland på kajen och få sträcka på benen.

Peter, som skadats av bommen, kände fortfarande av sviterna och fann det bäst (efter läkarbesök) att avbryta seglatsen, och flyga hem till Sverige.

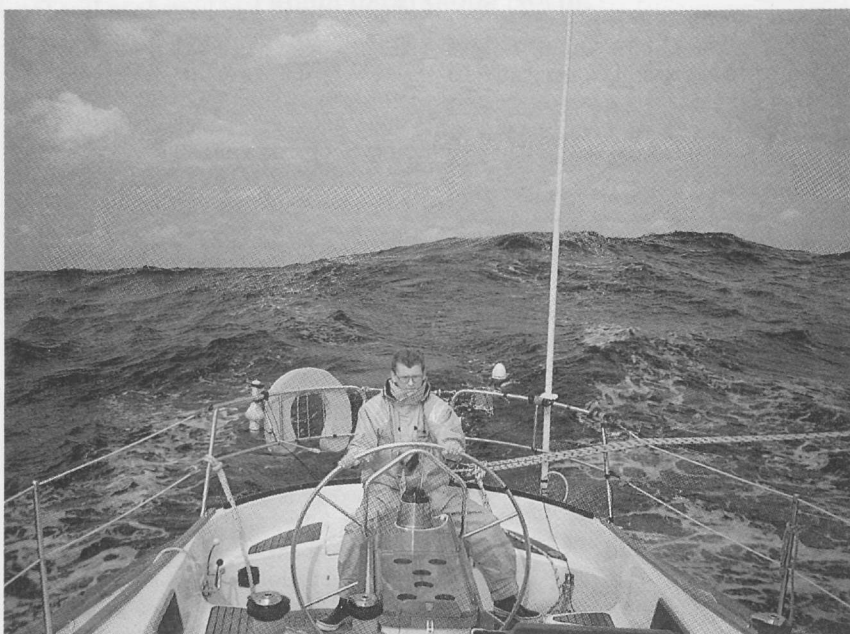
Söndagen den 7 juli hyrde vi bil och gjorde en rundtur över den vackra vulkanön. Bl.a. åkte vi upp till Caldeirakratern, nära öns topp på drygt 1000 m höjd. Den slocknade vulkanden är 400 m djup och diametern 1,5 km. De krokiga vägarna slingrar sig över ön, kilometer efter kilometer, kantade med häckar av blommande hortensior, bara i sig en sevärdhet.

Den 9 juli var vi klara med småreparationer, tvätt och proviantering, men innan vi klarerade ut, gjorde vi som de flesta andra seglare, vilka besökt Horta. Längs den långa kajen med vågbrytare ytterst, har massor med besättningar målat fantasifulla emblem, med egna båtens namn, i granna färger. Så nu finns också DINOs med besättning namn med på muren.

Efter påfyllning av bränsle och färskvatten återstod nu bara utklaring hos tullen och sedan: "Loss för och akter"!

Före Azorerna hade vi mycket sällan kontakt med andra fartyg, utan flera dygn seglade vi med tumlare, några

I lugna hemnaviken efter 4.000 mil över Atlanten.

hajar, en och annan val samt flygande liror som enda sällskap. Dessa långt-flygande fåglar som kan häcka på öar i Sydatlanten, men dessemellan flyga över vattenvidderna upp över hela Nordatlanten. De sägs t.o.m. slumra under flygningen.

Efter Azorerna tätnade fartygstrafiken, och varje dygn såg vi nu flera andra fartyg och fritidsseglare. 130 sjömil utanför Ushant i Frankrike kastade vi flaskpost i havet, och till min förvåning fick jag efter hemkomsten ett vykort från en person i Brest, dit flaskan drivit under tio dygn.

I Engelska kanalen blev vädret växlande med byiga vindar-bleke, samt regn-sol, och för att slippa driva med de starka tidvattenströmmarna, körde vi för motor när vinden mojnade. I vattnet drev allsköns sopor, och en dag såg vi kadavret av en halv val komma drivande, troligen sargad av propellern på något större fartyg.

Den 19 juli kl 04 passerade vi Dover, men de berömda klipporna stod ej att se i dis och mörker, men desto fler fartyg kom och gick, som man fick hålla undan för.

Från ett norskt tankfartyg tiggde vi, per radiotelefon, ett sjökort över en del av holländska kusten, och som inte fanns hos sjökortsförsäljaren i South Norwalk. Vi hade tänkt att skaffa kortet i engelsk kanalhamn men slapp nu det. Ett strandhugg i England hade vi räknat med, men i tidsbrist seglade vi direkt från Azorerna till Kielkanalen, dit vi anlände den 21 juli, efter 12 dygn till sjöss. Det var söndag med soligt och varmt väder, då vi tuffade för motor genom det pastorala tyska landskapet. Folk cyklade eller flanerade längs kanalbankarna, och längre upp iland låg vräkiga villor, med utsikt över kanalen som förbinder Nordsjön med Östersjön.

Efter 98 km och 9 timmars gång slussade vi ut i Östersjön och förtöjde vid kaj i Holtenu, nära gamla packhuset, i vilket en restaurang är inrättad. Efter en god middag på Restaurant Packhaus gick tre glada sjömän **ombord** för en stärkande sömn.

Måndagen 22 juli. Fyllt bränsle och färskvatten, samt handlat färskproviant för sista etappen mot hemlandet. Kl 11 var vi klara att styra ut i Kielbukten som väntade med gråväder, men vinden var västlig, så vi kunde segla åt rätt håll, utan att behöva kryssa i den täta fartygstrafiken. Resan fortsatte syd om Gedser och väst om Bornholm, upp mot Hanöbukten och genom Kalmar-sund, med ön Blå Jungfrun, som vi passerade under dager i vackert väder,

den 24 juli. Tyvärr dog vinden ut, så vi måste gå för motor mest hela tiden, resten av resan mot Landsort och Nynäshamn, dit vi anlände kl 10.30, den 25 juli. Efter inklarering kunde vi åter trampa svensk mark, efter en spännande resa, som blev 41 dagar och 4185 sjömil lång.

När lunchen var avklarad gick vi resans slutliga delsträcka till Landfjärden i Haninge, som är DINO's hemma-hamn. Där var det slutligen dags att säga adjö till skeppskamraterna, ta sin sjösäck och gå iland, många minnen och erfarenheter rikare.

Hjalmar Stenberg

Drave i mitt minne.

Barndom och uppväxttid präglar minnet och får oss människor till renässans. Det som händer i nuet far flyktigt förbi, medan vi tydligt minns det som hände och det vi upplevde i början av vårt liv. Det som ofta väcker (mina)tankar från mina år då jag bodde i Gambyn är främst mina besök till Drave.

En kort beskrivning av upplevelser, minnen och känslor som jag fylldes av varje gång jag dristade mig till Drave.

– I min barndomsvärld framstod Drave så märkligt och stort, med den otroliga respekt det ingav var jag alltid ytterst försiktig när jag gick dit. Jag minns det som den farligaste av platser i min hembygd. Man talade om Drave med en känsla av aktning och rädsla. Jag besökte Drave då och då under sommaren och hösten. Försiktigt brukade jag smyga mig fram i någon liten glänta och plösligt fanns Du där, öppen, ändlös, fascinerande och lockande, men på samma gång skrämmande och farlig, för det var ju trots allt föenat med fara att trampa Dig, då Du här och där föreföll bottenlös. Varje gång jag närmade mig Dig fylldes mitt inre av bävan. Vågade jag beträda Dig? – Du var så stor – och jag var så liten. Drave! Hur är det idag? Har Du saknat mig? – Jag som brukade besöka Dig.

Hyllning till Drave

Du fanns där så utforskad
och lockande,
en utmaning för mig
som var pockande.
Mellan Gambyn och Neve
Du bildade gräns
vid tanken på Dig
det smärtsamt känns
Att ej kunna nå Dig
för mig är en smärta
då minnet av Dig
finns djupt i mitt hjärta
Vad gömde Du
under Din gungande yta
som tycktes farlig
likt en sjudande gryta
Våga beträda Dig
som föreföll bottenlös
att hamna snett,
och jag var chanslös
Men, Du lockade
med de läckraste rariteter.
På tuvor gulröda hjortron

Du serverade
som Du med stolthet
öppet exponerade.
Med den utsökta smak och
arom
de blivit
en smaksensation
för mig i livet.
Där mörkröda tranbär i mossan
låg kamouflerade
till form och färg
och storlek varierade
På sirliga revor de skytmade
fram
som lyste frestande
på sin trådsmala stam
Du bjöd mig plocka
mer än jag tänkt
de ädlaste bär
som naturen oss skänkt.

Inga Ekman

FOTNOT

Drave är en myr inom Rickul Fravelde, beväxt med lågvuxna tallar. Där kunde man i augusti plocka vackra gula hjortron.

Red.

ROOSTA STUGBY

Rickuls pärla

Roosta Stugby ligger vid Estlands nordvästra kust, 115 km från Tallinn och 36 km från Haapsalu. Under 700 år var estlandssvenskarna bosatta här. Haapsalu är huvudstad i landskapet Läänemaa och har en rik och intressant historia. Från hamnen i Rohuküla som ligger ca 10 km söder om Haapsalu finns färjeförbindelse med Ormsö (Vormsi) och Dagö (Hiiumaa). Stugbyn är inte långt från den så kallade Via Baltica, den kortaste vägen för resa från Skandinavien till Europa.

Roosta stugby ligger ca 200 meter från en härlig sandstrand med rent vatten. Stranden är mycket badvänlig för barn. Badstranden är öppen för alla, som vill ta sig ett dopp eller solbada där. Sommartid kommer kiosken på stranden att vara öppen, där man kan köpa godis, läsk o.s.v. Sopmajor, TC och omklädningshytter kommer att finnas vid stranden.

STUGOR: Stugorna är på 38 m² samt har altan på 8 m² med trädgårdsmöbler.

Husen har pentry med minikök, kylskåp och kaffekokare. Glas, porslin och köksredskap finns för självhushåll. Sovrum med två bäddar samt sovloft. Soffan i allrummet är bäddbar. Toaletterum med tvättställ och dusch, med varmt och kallt vatten. Huvudparten av husen har kemisk toalett, några har WC. Två av stugorna är handikappanpassade enligt svenska normer.

Samtliga hus har färg-TV och telefon.

Sänglinne, handdukar och frukost ingår i priset.

PRIS: Trots allmän kostnadsökning, har vi beslutat, att i den mån det beror på oss, inte höja priset i år heller. Vi måste dock reservera oss för kostnadsökningar varöver vi ej råder.

SERVICE: Vår nya restaurang med tillhörande konferenslokaler är nu färdig och står till tjänst för våra gäster. Bastu samt tvättstuga med moderna maskiner finns inom området. I samma byggnad finns även två WC för våra besökare. I mån av plats kan även utomstående hyra bastun. Vidare kan man spela tennis och minigolf, hyra roddbåtar, fiska med handredskap, hyra bilar och cyklar. Vi vill vara en serviceanläggning för hela orten. Receptionen är öppen dygnet runt, vänd ER med förtroende till den.

Tjänstgörande personal är till för gästernas trevnad. Säg till dem om någonting fattas, eller inte fungerar i stugorna eller annorstädes. Gemensamt kan vi göra Roosta Stugby ännu trevligare och bättre.

SWEDEST MOTEL GROUP som äger och driver Roosta Stugby hälsar alla gamla och nya gäster välkomna.

Om intresse finns, kommer vi i sommar att ordna dagsturer med mindre buss ex.vis till Haapsalu, Lihula, Pärnu, Tallinn, Keila joa o.s.v.

NAMNÄNDRING: Namnet **Roosta Camping** har ändrats till **Roosta Stugby**, för att bättre motsvara verkligheten.

Trots namnändringen hälsar vi husvagnar och tältare välkomna. El-uttag finns.

BYGGEN I ESTLAND: Vi tackar Er alla som visat intresse för att bygga sommarhus på Era gamla boställen. Ni är ingalunda bortglömda av oss, men som läget är nu, är det svårt, nästintill omöjligt, att lämna någorlunda realistiska priser.

Två orsaker kan framhållas.

1. Den nuvarande höga inflationen.
2. Vad händer när Estland går över till egen konvertibel valuta?

Vi ber att få återkomma när läget har stabiliserats.

Roosta Stugby representeras i Sverige av:

NORDISK RESESERVICE AB
Engelbrektsgratan 18
Box 26030, 100 41 Stockholm
Telefon 08-791 50 55
Telefax 08-791 40 90

Heino Tammerman
Styrelseordförande
Swedest Motel Group
Telefon 0173-119 31
Telefax 0173-178 35

EN HJÄLPSÄNDNING

till vårt kära grannland Estland planerades och den 9 februari i år skulle det ske. En mindre buss och två personbilar lastades till bristningsgränsen. Min 15-årig kusin var en av de aktiva och liksom för mig har ett stort intresse för våra vänner i öst tänts hos honom. Då jag själv tyvärr inte kunde följa med bad jag honom berätta lite om resan och resultatet kommer här.

"Jag åkte nyligen med min pappa Hjalmar Enggrön, min farbror Endel Enggrön och min sväger Mats Gustavsson till Tallinn med en hjälpsändning. Det var i huvudsak livsmedel och kläder som packats. Cirka 1 ton matvaror skänktes av en ICA-butik i Jordbro, Handen. Den största delen av kläderna var insamlade i Jordbro, min hemort. Rusningen blev stor hemma hos oss när det spridit sig att en hjälpsändning till Estland skulle ske och från alla håll ville man gärna hjälpa till. Allt började med ett brev från våra släktingar i Tallinn, där man förklarade att man inte visste om man skulle överleva vintern. Efter det drog allt igång. Vi tog kontakt med vår käre vän Ain Sarv, ordförande i Samfundet för Estlandssvensk Kultur, som är en otroligt hjälpsam och aktiv person som jämt ställer upp. Kontakt togs också med St Mikael's församling men det visade sig att därifrån fanns inget intresse, trots detta var de med vid överlämnandet och mottagandet. Men en inbjudan från Ain Sarv via SOV kom som väntat. Resan blev av och kläder och varor kunde lastas av i gamla fiskekvarteren i Tallinn. Vi ska inte klaga på hur dåligt vi har det, en tanke som man får efter en sådan här resa. Istället tycker jag att ställ nu upp och hjälp våra närmaste grannar när de har svårt. Vi hoppas göra fler resor vilket borde vara möjligt när förråd och utrymmen fylls på fortfarande, hjälp till Du med, ring 0750 - 116 78. Till sist ett stort tack till den som startade insamlingen, Inger Enggrön, min mamma. *Thomas Enggrön*"

Med förväntan kan nämnas att vi ser fram emot de förhandlingar Ain Sarv ombesörjer angående transport till Rågöarna sommaren 1992 då vi planerar att rusta vår kyrkoruin så att den skall bevaras i framtiden och förhoppningsvis användas åter.

Lena Enggrön

Inkvartering på Ormsö

Om det är några som vill åka till Ormsö sommaren 1992 och vill bo privat vecka 23 till vecka 32 kan jag taga emot 4-5 personer + frukost.

Kontakta per brev eller telefon
0097-01447 92347

Jonne Berggren
Hullo
Vormsi
Läänemaa
Estland

INVIGNING

av klockstapeln vid
Roslep kapellruin
beräknas äga rum
gamla midsommardagen
den 24 juni 1992

RICKULGRUPPEN

Alfred Nordström avliden

En av SOV:s funktionärer, Alfred Nordström från Vippal, har avlidit, 69 år gammal. Under många år har han varit föreningen behjälplig främst när det gällde redigeringen av Korkis- och Vippaldelen av de födelsedagslistor som publiceras i Kustbon.

För allt detta vill vi tacka dig, Alfred, och även för ditt fina hantverk och den kunnighet och skicklighet du ägde att återställa de gamla durspelen i spelbart skick.

Tack för den gåva i form av det durspel du testamenterade till SOV, se bilden.

Ett hantverk att minnas och beundra i framtiden.

Tack också för ditt stora intresse för SOV.

Herbert Stahl
Styrelseledamot i SOV.

Alfred Nordström trakterande sitt durspel.

När det gäller gravvårdar och fackmässigt gravvårdsarbete av alla slag kan Ni med förtroende vända Er till

BILDHUGGARE H. RAUDSEPP

MÅNDAGSVÄGEN 44 FARSTA. Tel: 08-94 21 77

Ring och hör våra priser

Rabatt på sten 300:-. Graving av namn 150

Reducerade priser för pensionärer

FAMILJENYTT

Födda

Alexandra och Katarina, födda 15 okt. 1991

Döttrar till Kristina och Per Dans, Sol-lentuna

Guldbröllop

1 februari 1992 i Årsta:
Astrid Hallman, född Österman, Spit-hamn, Rickul och Hjalmar Hallman, Spithamn, Rickul

29 maj 1992 i Spånga, vigda 29 maj 1942 i Ormsö St. Olai församling:
Johan Landman, Fällarna och Katarina Ahlberg, Diby
Makarna är bosatta i Spånga.

Döda

Rättelse

Bland de "döda" i föregående Kustbon står Lovisa Vahlman, född Strömback. Det skall vara Lovisa Vahtman, född Stromback.

Axel Hjalmar Lundström, född den 31 augusti 1925 på Ormsö avled den 9 oktober 1991 i Stockholm

Rosetta Grönlund, född Nyman den 19 november 1904 på Rågö avled den 12 december 1991 i Söderåkra

Lars Rönnkvist, född den 12 februari 1919 på Ormsö avled den 17 december 1991 i Stockholm

Frida Niinemets, född Weidenstrand den 5 oktober 1903 i Vippal avled den 20 december 1991 i Kumla

Hedvig Vikstrand, född den 25 juli 1897 på Runö avled den 29 december 1991 i Farsta

Katarina Hörnsten, född den 23 september 1902 på Ormsö avled den 30 december 1991 i Bromma

Maria Friberg, född Berggren den 25 januari 1897 på Ormsö avled den 1 januari 1992 i Bromma

Elvine Vahemaa, född Koppelman den 17 september 1898 i Korkis avled den 2 januari 1992 i Kumla

Maria Vidgren, född Sjöman den 9 mars 1904 på Ormsö avled den 6 januari 1992 i Bromma

Arnold Erdman, född den 6 februari 1922 i Korkis avled den 12 januari 1992 i Canada

Hilda Ingeborg Kjellberg, född Pihlman den 26 juni 1930 på Ormsö avled den 16 januari 1992 i Bromma

Johan Berggren, född den 17 april 1910 på Ormsö avled den 19 januari 1992 i Stockholm

August Eriksson, född den 29 oktober 1898 på Nuckö avled den 23 januari 1992 i Toronto, Canada

Maria Fällman, född Lilja den 7 november 1907 på Ormsö avled den 26 januari 1992 i Täby

Katarina Rönnkvist, född den 31 oktober 1902 på Ormsö avled den 26 januari 1992 i Orminge

Lydia Karlsson, född Vidgren den 7 oktober 1917 på Ormsö avled den 19 februari 1992 i Tullinge

Vår kära Mor
Farmor och Mormor
Maria Friberg

* 25 januari 1897
† 1 januari 1992

Älskad – Saknad

Helge och Katarina
med familjer
Släkt och vänner

*Tyst och stilla har Du somnat
Ögat slutet handen domnat
Du gick ifrån oss men är ej bort
I våra tankar Du lever kvar*

TACK FÖR ALLT!

Vår älskade
Maria Stenros

* 6 maj 1901

har i dag lämnat oss
i stor sorg och saknad
Rimbo 9 februari 1992

Elvine och Bo
Emil och Elsy
Hilda och Roland
Sven och Gun
Ingvar och Monika
Gunnar och Eva
Inga och Bertil
Barnbarn
Barnbarnsbarn
övrig släkt och vänner

*Stilla, så stilla Du somnat
Tåligt Din smärta Du bar
Flitiga händer har domnat
Minnet Ditt ljusa är kvar*

Min älskade make
Vår käre far, svärfar, farfar,
morfar och gammelfarfar
Johan Selin

* 2 september 1904 på Ormsö
har idag hastigt lämnat oss
i stor sorg och saknad
Eskilstuna den 24 januari 1992

**KATARINA
BARN**

Barnbarn, barnbarnsbarn
Övrig släkt och vänner

*Ett strävsamt liv har slocknat
en flitig hand har domnat
Din arbetsdag har nått sitt slut
Ditt trötta huvud somnat*

Vår kära

Katarina Hörnsten

* 23 september 1902
har idag stilla insomnat.
Bromma 30 dec. 1991

AGNETA, GERTRUD, HILDA
Syskonbarn med familjer
Släkt och vänner

*Gud märker när stegen blir tunga
och trötta de älskades drag.
Han varsnar när krafterna sviker
och hjärtat slår mätta slag.
Då öppnar Han kärleksfullt famnen
och låter dem somna i frid.*

Vår kära

**Olga Aleksandra
Normann**

* 16 maj 1896 i Wack
† 4 december 1991 i Sollentuna

under kriget rödakorssyster
i Hapsal och Rickul

sörjes av systersönerna
Gustav och Hans von Rosén
med familjer

Rosette Sydman

född den 11 juli 1904 på Rågö

Efter långvarigt lidande
död i sitt hem i Tullinge
juldagen 1991

Djupt sörjd och saknad av

IRENE
OSKAR

Peter, Susanne, Max, Lena, Sigrid,
barnbarnsbarn, syskon
samt övrig släkt och vänner.

*Tröttsamma var åren,
svår var min prövning,
men vilan är skön.
Borta är lidandet,
torkad är tåren,
himlen mig giver
en sällare lön.
Gråt ej vid min lugna grav,
jag känner inga tårar mer.
Vill så gärna torka av
dem jag på edra kinder ser.
VILA I FRID!*

Bemärkelsedagar 2:a kvartalet 1992

97 år

Alida Maria Westerblom, född Pikner
den 9 maj 1895, Ormsö

94 år

Maria Grauverk, född Gregoriev
den 19 februari 1898, Petersburg/Ormsö
Maria Beckman, född Hamberg den
23 mars 1898, Ormsö

93 år

Olga Åkerblad, född den 5 juni 1899,
Rickul

92 år

Gottfrid Grönström, född den 29 april
1900, Nuckö

Anders Förberg, född den 3 maj 1900,
Ormsö

90 år

Lars Beckman, född den 18 maj 1902,
Ormsö

Johannes Puskov, född den 18 maj
1902, Nuckö

Karin Beckman, född Wikström den 27 maj 1902, Ormsö

Alfred Granberg, född den 30 maj 1902, Rickul

Julia Stahl, född den 14 juni 1902, Rickul

85 år

Harald Felix Erik, född den 7 april 1907, Reval

Ly Öunapuu, född Saarepera-Lindsbach den 16 april 1907, Korkis

Maria Gärdström, född Appelblom den 18 maj 1907, Ormsö

Emma Marks, född Erkas den 19 maj 1907, Odensholm

Manfred Reinhard Luther, född den 24 maj 1907, Nargö

Johannes Lindkvist, född den 28 maj 1907, Ormsö

Maria Hultman, född Vidgren den 28 maj 1907, Ormsö

Adolf Luther, född den 13 juni 1907, Nargö

80 år

Viktor Aman, född den 6 april 1912, Nuckö

Agneta Kornblom, född Byman den 7 april 1912, Ormsö

Gottfrid Stenberg, född den 17 april 1912, Rickul

August Blees, född den 24 april 1912, Nuckö

Arthus Blees, född den 27 april 1912, Nuckö

Aliide Vaigur-Viksten, född Reets den 27 april 1912, Röithel

Verner Edvin Luther, född den 4 maj 1912, Nargö

Elmar Vesterholm, född den 20 maj 1912, Rickul

Agneta Björkman, född Lilja den 24 maj 1912, Ormsö

Katarina Aspelin, född Friberg den 27 maj 1912, Ormsö

Paulina Fagerlund, född Klingberg den 31 maj 1912, Rickul

Linda Pahk, född Lepp den 3 juni 1912, Hapsal

Linda Fagerström, född Söderman den 6 juni 1912, Vippal

75 år

Adolf Thomsson, född den 27 april 1917, Nuckö

Aline Westerholm, född Ekman den 14 maj 1917, Rickul

Erich Alexander Kesküla, född den 13 juni 1917, Baltischport

Lilly Söderlund, född den 20 juni 1917, Reval

70 år

Elin Ingrid Engman, född den 2 april 1922, Rickul

Ellen Dagmar Lindström, född den 4 april 1922, Ormsö

Virginia Ingeborg Dovkont, född den 19 april 1922, Reval

Helga Kilk, född Taman den 28 april 1922, Korkis

Ellen Jöers, född den 6 maj 1922, Nuckö

Olivia Ingeborg Polberg, född den 8 maj 1922, Rickul

Agneta Ingeborg Johansson, född Dreiman den 14 maj 1922, Nuckö

Elna Anita Kaup, född Tammik den 18 maj 1922, Nargö

Ants Hansson, född den 19 maj 1922, Dorpat

Helge Ivar Friberg, född den 20 maj 1922, Ormsö

Johan Enkel, född den 26 maj 1922, Ormsö

Amanda Anis, född Vinter den 3 juni 1922, Korkis

Armilde Fogelqvist, född Laning den 7 juni 1922, Nuckö

Alice Viksten, född Laning den 7 juni 1922, Nuckö

Hilda Maria Strandsten, född den 13 juni 1922, Ormsö/Rickul

Rolf Boris Mühlberg, född den 16 juni 1922, Reval

Ivar Lindkvist, född den 28 juni 1922, Ormsö

Meinhard Edvin Zeisig, född den 28 juni 1922, Nuckö

Irene Villsaar, född Vinter den 28 juni 1922, Korkis

John Egil Sigvard Berggren, född den 29 juni 1922, Ormsö

Miralda Henrietta Sehlberg, född Rosen den 30 juni 1922, Nargö

65 år

Irene Persson, född Stahl den 26 april 1927, Rickul

Elmar Valfrid Niibon, född den 1 april 1927, Nuckö

Evi Liiver, född Niinemets den 4 april 1927, Neve

Lydia Beckman, född den 9 april 1927, Ormsö

Leida Armilda Åkerblad, född Stahl den 14 april 1927, Rickul

Harald Targama, född den 15 april 1927, Neve

Johannes Edvin Söderkvist, född den 16 april 1927, Ormsö

Ingeborg Adele Jensen, född Vaksam den 20 april 1927, Ormsö

Hilda Dagmar Städ, född Ahlström den 22 april 1927, Ormsö

Ivar Sanfrid Backman, född den 28 april 1927, Rickul

Oskar Alros, född den 29 april 1927, Ormsö

Erhard Sigfrid Dreiman, född den 29 april 1927, Nuckö

Sylvia Ester Larsson, född Dreiman den 29 april 1927, Nuckö

Arthur Anders Grönman, född den 1 maj 1927, Ormsö

Tonja Karlsson, född Söderholm den 1 maj 1927, Nuckö

Ulv Masing, född den 6 maj 1927, Abja

Rut Irmelia Dorit Fopiano, född Rosen den 8 maj 1927, Reval

Lydia Ahlström, född Beckman den 12 maj 1927, Ormsö

Edith Linnea Orlov, född Vesterberg den 13 maj 1927, Rickul

Elin Maria Pettersson, född Nyblom den 14 maj 1927, Runö

Melita Ida Olsson, född Österlin den 15 maj 1927, Ormsö

Einar Koinberg, född den 20 maj 1927, Nuckö

Ellen Hammarberg, född Lagman den 21 maj 1927, Rickul

Salme Albert, född den 28 maj 1927, Nuckö

Henning Bertil Hilding Hamberg, född den 30 maj 1927, Ormsö

Katarina Elfrida Johansson, född Storholm den 2 juni 1927, Ormsö

Axel Algot Beckman, född den 5 juni 1927, Ormsö

Sven Albert Brunberg, född den 6 juni 1927, Rickul

Johannes Gottfrid Mark, född den 11 juni 1927, Ormsö

Axel Edvin Österberg, född den 12 juni 1927, Ormsö

Agneta Elvine Persson, född Vesterström den 15 juni 1927, Ormsö

Brita Elisabeth Mattson, född den 21 juni 1927, Pernau

Elmar Taman, född den 22 juni 1927, Korkis

Alfred Granback, född den 26 juni 1927, Rågöarna

Elna Gunhild Johansson, född Adelman den 26 juni 1927, Rickul

Hjalmar Heyman, född den 28 juni 1927, Odensholm

60 år

Melita Matilda Gustavson, född Peedu den 8 april 1932, Nuckö

Rosilda Koinberg, född den 10 april 1932, Nuckö
 Algot Thomson, född den 11 april 1932, Ormsö
 Arne Helmer Verner Hamberg, född den 16 april 1932, Ormsö
 Elmere Dagmar Marks, född den 23 april 1932, Odensholm
 Elsa Nordin, född Krusman den 1 maj 1932, Nuckö
 Rita Reial, född den 3 maj 1932, Pernau
 Henrik Gerhard Alkvist, född den 4 maj 1932, Ormsö
 Felix Ove Luks, född den 5 maj 1932, Odensholm
 Edgar Erik Kärman, född den 10 maj 1932, Nuckö
 Alrik Aman, född den 12 maj 1932, Nuckö
 Ingvar Aman, född den 12 maj 1932, Nuckö
 Olinde Hallman, född den 14 maj 1932, Rickul
 Gunnar Sven Mark, född den 14 maj 1932, Ormsö
 Ingrid Gerda Lindström, född den 18 maj 1932, Ormsö
 Sven Erik Hanson, född den 19 maj 1932, Nuckö
 Sigrid Maria Broman, född den 21 maj 1932, Ormsö
 Olga Luts, född den 24 maj 1932, Reval
 Elina Derletch, född Lagman den 25 maj 1932, Rickul
 Lilian Christine Heyman, född den 3 juni 1932, Hapsal/Reval

Olev Küün, född den 5 juni 1932, Reval
 Alfred Beckman, född den 7 juni 1932, Hapsal
 Helga Ingeborg Nyström, född Mickelin den 15 juni 1932, Ormsö
 Ingvar Schönberg, född den 19 juni 1932, Nuckö
 Karin Astrid Ingeborg Sedman, född den 21 juni 1932, Nuckö
 Ingrid Sylvia Wahlberg, född den 21 juni 1932, Ormsö
 Sven Kehlman, född den 22 juni 1932, Korkis
 Silvia Helene Kariis, född den 23 juni 1932, Hapsal
 Ingeborg Gunhild Carlsson, född Brunberg den 25 juni 1932, Rickul
 Börje Anders Nyman, född den 26 juni 1932, Ormsö

50 år

Ingrid Barud, född den 2 april 1942, Nuckö
 Hilda Sjöström, född den 2 april 1942, Ormsö
 Valter Vesterman, född den 4 april 1942, Rickul
 Britta Gunhild Heldring, född den 8 april 1942, Nuckö/Hapsal
 Maj-Britt Ingeborg Heyman, född den 9 april 1942, Nömme/Reval
 Helmi Schönberg, född Freiman den 10 april 1942, Nuckö
 Ants Vahur, född den 10 april 1942, Vippal
 Arne Arvid Branten, född den 12 april 1942, Rickul

Valentin Sigfrid Magnusson, född den 12 april 1942, Rickul
 Riina Reisme, född den 16 april 1942, Reval
 Göran Johan Vesterström, född den 25 april 1942, Ormsö
 Ville Nils Alvar Kyrkslätt, född den 28 april 1942, Ormsö
 Nils Matsman, född den 3 maj 1942, Nuckö
 Lennart Engman, född den 6 maj 1942, Rickul
 Jim Henry Hamberg, född den 21 maj 1942, Rickul
 Bengt Hjalmar Lindström, född den 28 maj 1942, Rickul
 Charli John Magnusson, född den 30 maj 1942, Rickul
 Peter Vospert, född den 6 juni 1942, Reval
 Vaino Lemberg, född den 14 juni 1942, Nuckö
 Gunvor Alice Grenfeldt, född den 20 juni 1942, Baggböle Helsingfors
 Karin Elofsson, född Lindström den 21 juni 1942, Nuckö/Hapsal
 Ero Lepp, född den 23 juni 1942, Reval
 Valter Hilding Hamberg, född den 27 juni 1942, Ormsö
 Rein Lemberg, född den 27 juni 1942, München
 Alvar Börje Sture Hamberg, född den 28 juni 1942, Ormsö
 Rainer Markus, född den 28 juni 1942, Reval

En bok om Estlands svenskar, del 4

har nu utkommit från trycket.

De förutbeställda exemplaren har börjat utsändas resp. utlämnas.

Du, som beställt exemplar för avhämtning, välkommen in!

SOV:s exp.